

Nationaal Vrijheidsonderzoek 2010

Voorwaarden voor Vrijheid

Kwantitatief en kwalitatief onderzoek voor het Nationaal Comité 4 en 5 mei

Dieter Verhue, Rogier van Kalmthout en Bart Koenen

april 2010

Inhoud

	Samenvatting	1
	Inleiding	5
1	Wat betekent Vrijheid?	7
1.1	Zonder context: vooral de eigen vrijheid	7
1.2	In de context van 4 en 5 mei: ook in breder perspectief	7
2	Voorwaarden voor vrijheid	9
2.1	Wat heb je nodig om in vrijheid te kunnen leven?	9
2.2	De 'Four Freedoms' vormen een goed uitgangspunt voor het debat	9
2.3	Gelden voorwaarden voor de vrijheid overal?	12
3	De vrijheid in Nederland	13
3.1	De vrijheid in Nederland wordt als vanzelfsprekend ervaren	13
3.2	Toch is de vrijheid niet 'af'	15
4	Vrijheid wereldwijd	16
4.1	Zorgen wereldwijd	16
4.2	Men veronderstelt vooral onvrijheid in niet-westerse landen	17
4.3	Een meerderheid herkent internationale inspanningen voor de vrijheid	18
4.4	Vooral het bevorderen van mensenrechten vindt men belangrijk	19
4.5	Wat kunnen hulporganisaties doen?	22
4.6	Men wil ook als individu bijdragen, maar weet niet hoe	26
5	Communiceren over vrijheid	29
5.1	Het spanningsveld tussen 'dichtbij' en 'ver weg'	29
5.2	Wat mensen echt raakt	30
5.3	Iconen van de vrijheid	32
5.4	Oorlogen, geweld en mensenrechten verdienen de meeste aandacht	34
6	Kennis over oorlog en conflicten	35
6.1	Beperkte kennis kan mensen weerhouden mee te doen aan het debat	35
6.2	Kennis over het einde van de Tweede Wereldoorlog	36
6.3	Kennis over oorlog en conflicten	36

Bijlagen

Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording

Inhoud figuren en tabellen

1 Welke van de volgende zaken is volgens u het belangrijkste om in vrijheid te kunnen leven (maximaal drie antwoorden; n=975)	10
2 Is er volgens u een verschil tussen de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van meningsuiting? (n=975)	11
3 Zijn er voorwaarden voor vrijheid die overal gelden, of betekent vrij zijn overal iets anders? (n=414)	12

4 Als u denkt aan hoe mensen in Nederland met elkaar omgaan, welke van de volgende zaken zijn dan van toepassing? (meer antwoorden mogelijk; n=883)	14
5 Welke van de volgende zaken vindt u het belangrijkste in onze samenleving? (maximaal 3 antwoorden, n=959)	14
6 Stellingen vrijheid (n=414)	15
7 Over welk van de volgende onderwerpen die wereldwijd spelen maakt u zich de meeste zorgen? (maximaal 3 antwoorden; n=426)	16
8 Kennis over leven in vrijheid elders in de wereld (n=414)	17
9 Is de volgende uitspraak waar of niet waar? (percentages 'waar'; n=425)	18
10 Stellingen bijdragen aan vrijheid (n=431)	19
11 Wat draagt werkelijk bij aan vrede en vrijheid wereldwijd? (meer antwoorden mogelijk; n=975)	20
12 Wat draagt werkelijk bij aan vrede en vrijheid wereldwijd? (uitgesplitst naar leeftijd; n=975)	20
13 Stel dat een land de mensenrechten ernstig schendt. Hoe kan de internationale gemeenschap dan het beste ingrijpen? (n=975)	21
14 Hoeveel vertrouwen heeft u in hulporganisaties? (n=975)	22
15 In welke mate leveren de volgende organisaties een bijdrage aan vrede en vrijheid wereldwijd? (n=975)	23
16 Nederlanders die vinden dat het Rode Kruis en Warchild een grote bijdrage aan vrede en vrijheid leveren (uitgesplitst naar leeftijd; n=975)	24
17 Welke van de onderstaande zaken die hulporganisaties kunnen ondernemen, leveren volgens u een bijdrage aan vrede en vrijheid wereldwijd? (n=975)	24
18 Welke van de onderstaande zaken die hulporganisaties kunnen ondernemen, leveren volgens u een bijdrage aan vrede en vrijheid wereldwijd?(uitgesplitst naar leeftijd; n=975)	25
19 Stellingen bijdragen aan vrijheid (n=431)	26
20 Denk u dat u zelf kunt bijdragen aan vrijheid in de wereld? (n=883)	26
21 Welke van de volgende zaken die burgers zelf kunnen doen, zijn volgens u het meest effectief voor vrede en vrijheid wereldwijd en wat heeft u zelf ooit gedaan voor de vrede wereldwijd? (n=975)	27
22 Stelling vrijheid (n=414)	28
23 Heeft u ooit een moment of gebeurtenis meegemaakt waardoor u zich realiseerde hoe belangrijk het is om in vrijheid te leven? (n=975)	30
24 Welke van de volgende personen hebben volgens u een belangrijke bijdrage geleverd aan de vrijheid? (3 antwoorden mogelijk; n=878)	33
25 Aan welke van de volgende aspecten van vrijheid moet volgens u op 5 mei aandacht worden besteed? (meer antwoorden mogelijk; n=883)	34
26 Kennis over oorlog en leven in vrijheid (n=414)	35
27 Wanneer werd de Tweede Wereldoorlog wereldwijd beëindigd?(n=975)	36
28 Hoeveel van de 193 landen in de wereld hebben de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens ondertekend? (n=975)	37
29 Bij hoeveel vredesmissies van de VN, EU en de NAVO zijn op dit moment Nederlandse militairen ingezet, schat u?(n=975)	37
30 Hoeveel gewapende conflicten zijn er op dit moment in de wereld, schat u? (n=975)	38

Samenvatting

In 2011 start een nieuwe beleidsperiode voor het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Het thema voor 2010 zal de basis vormen voor deze nieuwe beleidsperiode. Het thema voor 2010 is: 'Vrijheid wereldwijd; wat is daarvoor nodig?' Hierbij staat de vraag centraal wat de voorwaarden voor de vrijheid zijn. Op en in aanloop naar 5 mei zal het debat over onze vrijheid op vele plekken in het land worden gevoerd. Het Nationaal Comité initieert allerlei projecten die erop gericht zijn dit debat te stimuleren.

Om een goede voedingsbodem voor deze projecten te bieden en om aanknopingspunten te bieden voor de communicatie van het Nationaal Comité, heeft Veldkamp onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek is erop gericht inzicht te bieden in de volgende zaken:

- de opvattingen van burgers over vrijheid en de voorwaarden hiervoor;
- de manier waarop burgers kunnen worden geprikkeld om deel te nemen aan het debat over de vrijheid.

Het onderzoek bestond uit een kwalitatieve en een kwantitatieve fase. Het kwalitatieve onderzoek vond plaats in september 2009 en bestond uit twee groepsgesprekken met burgers: één discussiebijeenkomst met 18- tot en met 30-jarigen en één discussiebijeenkomst met 31- tot en met 50-jarigen. De groepen bestonden voor het grootste gedeelte uit middelbaar opgeleiden. De kwantitatieve fase van het onderzoek bestond uit twee enquêtes. In november 2009 is een steekproef van n=883 personen van 13 jaar en ouder ondervraagd en in maart 2010 een steekproef van n=975 personen van 13 jaar en ouder. Beide steekproeven zijn representatief naar de achtergrondkenmerken van de Nederlandse bevolking. Autochtonen en niet-westerse allochtonen zijn evenredig in beide steekproeven vertegenwoordigd. Wanneer we uitspraken over alle ondervraagden doen, gebruiken we de term 'Nederlanders', waarmee we zowel op autochtonen als mensen van niet-westerse afkomst doelen.

In de volgende paragrafen geven we de belangrijkste uitkomsten en conclusies weer.

Men is geneigd 'vrijheid' in de context van het eigen leven te interpreteren

Welke associaties mensen hebben bij het begrip 'vrijheid', blijkt erg afhankelijk te zijn van de context waarin deze vraag wordt gesteld. Wanneer geen context wordt geboden, gaan mensen vooral uit van hun eigen vrijheid, bijvoorbeeld overal naartoe kunnen reizen en de vrijheid hebben zelf invulling te kunnen geven aan je leven.

Dit duidt erop dat het voor veel mensen niet vanzelfsprekend is om vrijheid in een breed perspectief te interpreteren, maar dat men geneigd is te denken vanuit het persoonlijke leven. Om het debat over de vrijheid vanuit een breder perspectief te laten plaatsvinden, zal hier nadrukkelijk rekening mee moeten worden gehouden.

Het bieden van de context van '4 en 5 mei' helpt om het begrip 'vrijheid' in dit grotere verband te plaatsen. Binnen die context zijn de associaties breder en koppelt men vrijheid bijvoorbeeld ook aan 'zonder oorlog of onderdrukking kunnen leven'.

De 'Four Freedoms' vormen een goed uitgangspunt voor het debat

Op 6 januari 1941 benoemde de Amerikaanse president Roosevelt vier essentiële voorwaarden voor vrijheid in een toespraak tot het Amerikaanse Congres. Uit de kwalitatieve gesprekken bleek dat als mensen gevraagd wordt te beschrijven wat zij onder vrijheid verstaan, de door Roosevelt beschreven 'Four Freedoms' spontaan naar voren komen:

- Freedom of speech;
- Freedom from want;
- Freedom from fear;
- Freedom to worship God in your own way.

Uit zowel de uitkomsten van deze rangordening als de kwalitatieve gesprekken, blijkt dat de Four Freedoms nog altijd actueel worden gevonden. Toch zijn er enkele aantoonbare verschillen met deze vier vrijheden te noemen. Zo vindt een aanzienlijk deel van de Nederlanders gelijkwaardigheid de belangrijkste voorwaarde om in vrijheid te kunnen leven, een constatering die in de debatten en projecten als input kan dienen.

Ook blijkt in de hedendaagse variant van de Four Freedoms vaker een overlap te bestaan tussen de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van meningsuiting. Volgens 80% van de Nederlanders is de godsdienstvrijheid op zijn minst overlappend met de vrijheid van meningsuiting. Dit verklaart mogelijk waarom de godsdienstvrijheid relatief laag scoort als voorwaarde voor de vrijheid. Deze uitkomst maakt ook duidelijk dat deze voorwaarden vooral in elkaars verlengde moeten worden gezien in plaats van los van elkaar.

Men blijkt het wel moeilijk te vinden om in termen van 'voorwaarden' voor de vrijheid te denken. Door de vraag anders te stellen ('wat heb je nodig om in vrijheid te kunnen leven?') blijken mensen beter in staat om hierover van gedachten te wisselen.

De vrijheid in Nederland wordt als vanzelfsprekend ervaren

In Nederland wordt al lange tijd aan belangrijke voorwaarden voor de vrijheid voldaan. Veel mensen ervaren vrijheid dan ook als een vanzelfsprekendheid. Dit betekent niet dat er geen verbeteringen mogelijk zijn. Ruim de helft van de Nederlanders geeft aan dat er te weinig veiligheid in de openbare ruimte is. Eenzelfde deel vindt dat er in Nederland te veel wordt gediscrimineerd.

Dat er in Nederland veel vrijheid is, betekent niet dat de vrijheid 'af' is. Ruim de helft van de Nederlanders vindt dat er in Nederland nog veel voor de vrijheid moet gebeuren. Een grote meerderheid vindt vrijheid iets dat je samen 'maakt'.

Men veronderstelt vooral onvrijheid in niet-westerse landen

Nederlanders zijn er goed van doordrongen dat mensen in veel andere landen niet altijd in vrijheid leven. Vooral in niet-westerse landen is er volgens hen sprake van onvrijheid. Contact met mensen uit landen waar sprake is van onvrijheid maakt dat mensen zich realiseren dat vrijheid niet vanzelfsprekend is. Het betrekken van mensen uit dergelijke landen bij de projecten van het Nationaal Comité 4 en 5 mei zou een impuls kunnen geven aan de debatten over vrijheid.

Vooral het bevorderen van mensenrechten vindt men belangrijk

Men vindt dat Nederland een verantwoordelijkheid heeft om de vrijheid in andere landen te bevorderen. Het stimuleren van mensenrechten is de meest genoemde manier waarop de vrijheid volgens de Nederlanders echt kan worden bevorderd, naast het herstellen van democratie en het herstellen van een veilige omgeving in voormalige conflictgebieden. De best mogelijke manieren waarop de internationale gemeenschap kan ingrijpen bij schending van de mensenrechten zijn volgens de Nederlanders handelen volgens het internationale recht, politieke druk uitoefenen en economische sancties.

Het Rode Kruis, Amnesty International, Warchild en Vluchtelingenwerk zijn volgens de Nederlandse bevolking hulporganisaties die een grote bijdrage leveren aan de vrede en veiligheid wereldwijd. Voor deze organisaties ziet men een centrale taak in het bevorderen van de mensenrechten.

Militair ingrijpen wordt weinig genoemd als effectief middel. In de kwalitatieve groepsgesprekken komt in dit verband naar voren dat het moeilijk is om te zien wat er tijdens de missie in Afghanistan wordt bereikt.

Men wil ook als individu bijdragen, maar weet niet hoe

Zes op de tien Nederlanders denken dat ze zelf, als individu, ook kunnen bijdragen aan de vrijheid. Velen van hen noemen hierbij zaken dichtbij huis die kunnen worden ondernomen, zoals de manier waarop men zich tegenover anderen opstelt. Men weet echter niet goed wat men kan doen buiten de eigen leefomgeving. Bovendien beschouwt men een eigen bijdrage vaak als een druppel op de gloeiende plaat. Voor het geven van geld aan goede doelen geldt dat sommigen wantrouwen wat er met het geld gebeurt en hoeveel er feitelijk wordt besteed aan het beoogde doel.

Bijna de helft van de Nederlanders heeft weleens geld gegeven aan een hulporganisatie en een vrijwel gelijk percentage heeft wel eens geld gegeven voor noodhulp. De waargenomen effectiviteit hiervan is echter beperkt. Wat men vaker als effectief inschat, zijn acties waarbij partijen (bijvoorbeeld overheid of bedrijfsleven) onder druk worden gezet om zich in te zetten voor de vrijheid. Voorbeelden zijn demonstreren of alleen eten en kleding kopen van bedrijven die mensenrechten respecteren. Omdat het percentage dat deze acties weleens heeft uitgevoerd laag is, is er een potentieel om deze acties te stimuleren.

Het spanningsveld tussen 'dichtbij' en 'ver weg'

Men is het erover eens dat de vrijheid vooral 'ver weg', in de niet-westerse wereld, beperkt is. Om het onderwerp te laten leven, is het echter van belang dat het onderwerp dichtbij de eigen belevingswereld wordt gebracht, zodat duidelijk wordt wat het voor het eigen leven betekent om niet in vrijheid te leven. Vervolgens is het van belang om te laten zien wat mensen zelf concreet kunnen doen om de vrijheid 'ver weg' te bevorderen, en daarbij aannemelijk te maken dat dit nuttig en effectief is.

Voorbeelden van indrukwekkende ervaringen die mensen noemen, zijn een bezoek aan een voormalig concentratiekamp, een bezoek aan het Anne Frank Huis of verhalen van mensen die met oorlogsdreiging te maken hebben gehad. Ook beperkingen van vrijheid tijdens buitenlandse reizen of verblijf in het buitenland worden genoemd, evenals gesprekken met migranten. Tijdens deze gesprekken wordt vaak gerefereerd aan de onvrijheden van vrouwen in niet-westerse landen.

Mensen zijn bereid mee te gaan in verhalen en getuigenissen die als authentiek en betrouwbaar worden ervaren. Ook mediabeelden kunnen hierin een rol spelen, al bleek uit de kwalitatieve gesprekken dat men snel argwanend is tegenover veel boodschappen die via de media worden gebracht en men zich snel afvraagt of een getuigenis in scene is gezet. Men staat echter open voor reële ervaringen die onvrijheid tastbaar maken, ook al zijn deze soms schokkend. Contact met mensen die onvrijheden hebben meegemaakt, kan hierin een grote rol spelen.

Het is daarbij niet essentieel dat deze ervaringen uit oorlogsgebieden afkomstig zijn. Uit een open vraag uit de kwantitatieve enquête blijkt dat ook verhalen van onvrijheden in landen als Chili, Nigeria, Marokko, Turkije en Mexico worden genoemd als momenten waarop mensen zich realiseerden hoe belangrijk het is om in vrijheid te kunnen leven. Het betrekken van mensen, of verhalen van mensen, uit dergelijke landen bij projecten kan een extra impuls geven aan het debat over vrijheid.

Oorlog, geweld en mensenrechten verdienen de meeste aandacht

Mensen vinden dat het Nationaal Comité 4 en 5 mei in de eerste plaats aandacht moet besteden aan oorlog en geweld. Andere zaken die men veel noemt zijn mensenrechten, vrijheid van meningsuiting en discriminatie. Vluchtelingen, godsdienstvrijheid en individuele ontplooiing worden minder vaak genoemd.

Kennis over conflicten en oorlogen

De kennis van Nederlanders over oorlogen en conflicten lijkt accurater dan in eerdere jaren. Bijna de helft van de Nederlanders weet dat er op dit moment meer dan 20 gewapende conflicten in de wereld zijn. In 2009 en 2008 werd dit aantal vaker onderschat. We merken hierbij wel op dat de vraagstelling in de huidige meting is veranderd. Ook de kennis bij jongeren is betrekkelijk groot: bijna een derde van de jongeren van 13 tot 17 jaar geeft aan veel van mondiale conflicten af te weten.

Inleiding

In 2011 start een nieuwe beleidsperiode voor het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Het thema voor 2010 zal voor deze nieuwe beleidsperiode de basis vormen. Het thema voor 2010 is: 'Vrijheid wereldwijd; wat is daarvoor nodig?' Hierbij staat de vraag centraal wat de voorwaarden voor de vrijheid zijn. Op en in aanloop naar 5 mei zal het debat over onze vrijheid op vele plekken in het land worden gevoerd. Het Nationaal Comité initieert allerlei projecten die erop gericht zijn dit debat te stimuleren.

Om een goede voedingsbodem voor deze projecten te bieden en om aanknopingspunten te bieden voor de communicatie van het Nationaal Comité, heeft Veldkamp onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek is erop gericht inzicht te bieden in de volgende zaken:

- de opvattingen van burgers over vrijheid en de voorwaarden hiervoor;
- de manier waarop burgers kunnen worden geprikkeld om deel te nemen aan het debat over de vrijheid.

Het onderzoek bestond uit een kwalitatieve en een kwantitatieve fase. Het kwalitatieve onderzoek vond plaats in september 2009 en bestond uit twee groepsgesprekken met burgers: één discussiebijeenkomst met 18- tot en met 30-jarigen en één discussiebijeenkomst met 31- tot en met 50-jarigen. De groepen bestonden voor het grootste gedeelte uit middelbaar opgeleiden. De kwantitatieve fase van het onderzoek bestond uit twee enquêtes. In november 2009 is een steekproef van n=883 personen van 13 jaar en ouder ondervraagd en in maart 2010 een steekproef van n=975 personen van 13 jaar en ouder. Beide steekproeven zijn representatief naar de achtergrondkenmerken van de Nederlandse bevolking. Autochtonen en niet-westerse allochtonen zijn evenredig in beide steekproeven vertegenwoordigd.

In dit rapport worden de uitkomsten van het kwantitatieve rapport beschreven. Per onderwerp dat wordt behandeld, staan in kaders ook de uitkomsten van de kwalitatieve fase beschreven. De uitkomsten van het kwantitatieve onderzoek kunnen worden beschouwd als representatief voor de Nederlandse bevolking. De uitkomsten van het kwalitatieve onderzoek zijn niet generaliseerbaar, maar geven wel inzicht in mogelijke motieven, achtergronden of redeneringen van mensen.

We gaan achtereenvolgens in op de volgende onderwerpen:

- Hoofdstuk 1: wat betekent vrijheid?
- Hoofdstuk 2: de voorwaarden voor leven in vrijheid
- Hoofdstuk 3: vrijheid in Nederland
- Hoofdstuk 4: vrijheid wereldwijd
- Hoofdstuk 5: communiceren over vrijheid
- Hoofdstuk 6: kennis over oorlog en conflicten

De enquêteresultaten in dit rapport zijn weergegeven in afgeronde percentages. Wanneer er door afronding totalen ontstaan van meer of minder dan 100, zijn deze *niet* gecorrigeerd. Wanneer wordt gesproken over verschillen, betreft het getoetste significante verschillen. Als bijlage is een onderzoeksverantwoording opgenomen. Wanneer we uitspraken over alle ondervraagden doen, gebruiken we de term 'Nederlanders'. Hiermee worden alle inwoners van Nederland bedoeld. Allochtone Nederlanders zijn evenredig vertegenwoordigd. Wanneer in het onderzoek over deze groep wordt gesproken, betreft het Nederlanders van niet-westerse afkomst.

Maatschappelijke context

In de periode voorafgaand aan het tweede deel van het kwantitatieve onderzoek is de mislukte terroristische aanslag op het Amerikaanse vliegtuig, op 26 december 2009, veelvuldig in het nieuws. In de week van 7 maart, toen het kwantitatieve onderzoek liep, werd de 'veiligheidsdiscussie' nieuw leven ingeblazen toen een Nederlandse journalist de beveiliging van Schiphol in een veel besproken tv-uitzending opnieuw aan de kaak stelde. Omdat veel vragen gaan over vrijheid, veiligheid, oorlog en terrorisme is deze actualiteit mogelijk van invloed geweest op antwoorden van de respondenten. In dezelfde week vonden ook de landelijke gemeenteraadsverkiezingen plaats. Dit kan invloed hebben gehad op de vragen die te maken hebben met democratie en vrijheid van meningsuiting.

1 Wat betekent Vrijheid?

1.1 Zonder context: vooral de eigen vrijheid

Allereerst gaan we in op wat vrijheid voor Nederlanders betekent. De invulling van het begrip vrijheid blijkt erg afhankelijk te zijn van de context waarin deze vraag wordt gesteld. Wanneer geen context wordt geboden, gaan mensen vooral uit van hun eigen vrijheid.

Uit de groepsgesprekken

Tijdens de groepsdiscussies is allereerst over vrijheid gesproken zonder dit begrip in een bepaalde context in te bedden. De associaties worden dan gedomineerd door de vrijheid om 'te gaan en staan waar je wilt' en 'vrijheid van meningsuiting'. Respondenten gaan hierbij uit van zichzelf, bijvoorbeeld in de zin van overal naartoe kunnen reizen en de vrijheid hebben zelf invulling te kunnen geven aan je leven. Daarnaast wordt een 'leven in vrijheid' duidelijk gekoppeld aan de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid je uit te kunnen spreken. Opvallend is dat een leven in vrijheid door de 30-plussers in het gezelschap ook wel wordt opgevat als het zo min mogelijk hebben van verplichtingen. Dit heeft wellicht te maken met het feit dat ze in een levensfase verkeren waarin verplichtingen en verantwoordelijkheden aan de orde van de dag zijn. In veel mindere mate wordt gedacht aan voorwaarden in de zin van persvrijheid of democratische rechten, zoals stemrecht.

1.2 In de context van 4 en 5 mei: ook in breder perspectief

Uit de groepsgesprekken

Opmerkelijk is dat het noemen van het Nationaal Comité 4 en 5 mei als opdrachtgever voor het onderzoek in beide groepen leidt tot een kentering in de discussie. Tot dan toe was men vooral aan het zoeken. Het noemen van het Nationaal Comité 4 en 5 mei geeft richting aan het denkkader en functioneert als een eve-opener. Hiermee wint een discussie over 'leven in vrijheid' aan betekenis.

Vanwege deze uitkomst, is bij de start van de kwantitatieve enquête uitgelegd dat dit onderzoek wordt uitgevoerd voor het Nationaal Comité 4 en 5 mei en wat de hoofdtaken van het Nationaal Comité zijn. Vervolgens is gevraagd wat vrijheid voor Nederlanders betekent. Dit is bepaald door de volgende zin voor te leggen, die men naar eigen invulling kon aanvullen:

'Vrijheid is voor mij...'

Veel mensen hebben een gevoel als primaire associatie bij het begrip vrijheid. Voor deze mensen is vrijheid:

- alles
- heel belangrijk
- een mooi goed
- een heerlijk gevoel
- iets geweldigs

Als mensen een specifieke context wordt geboden, bijvoorbeeld door het noemen van het Nationaal Comité 4 en 5 mei als opdrachtgever, wordt het begrip vrijheid vaak met de volgende activiteiten en gedragingen geassocieerd:

- kunnen doen en laten wat je wilt
- mogen zeggen wat je wilt (vrijheid van meningsuiting)
- vrij zijn in het maken van keuzes en beslissingen
- vrij zijn van angst of zorgen
- in vrede leven (zonder oorlog of onderdrukking)
- veilig leven

Vrijheid wordt dus niet uitsluitend in de persoonlijke sfeer geïnterpreteerd ('kunnen doen en laten wat je wilt'), maar ook in een breder verband ('zonder oorlog of onderdrukking leven'). Het noemen van het Nationaal Comité 4 en 5 mei als opdrachtgever van dit onderzoek draagt hieraan bij.

2 Voorwaarden voor vrijheid

2.1 Wat heb je nodig om in vrijheid te kunnen leven?

In het vorige hoofdstuk stond de betekenis van vrijheid centraal. Dit hoofdstuk gaat dieper in op de voorwaarden om in vrijheid te kunnen leven. Hoewel mensen deze voorwaarden goed kunnen benoemen, blijkt uit de kwalitatieve gesprekken dat vooral jongeren moeite hebben met de term 'voorwaarden'.

Uit de groepsgesprekken

Welke voorwaarden stelt men voor het leven in vrijheid? Opvallend maar niet verrassend is dat men in beide groepen uitgaat van voorwaarden die in een samenleving als de Nederlandse samenleving nodig zijn. Men heeft de neiging in eerste instantie het perspectief te hanteren van het leven dichtbij om vervolgens wat verder om zich heen te kijken. Humanitaire rechten, zoals niet in angst te hoeven leven, worden weliswaar in de jongerengroep genoemd, maar dit gebeurt door een politiechef die door zijn werk meer kennis heeft over dit onderwerp. Afgezien hiervan blijkt dat de jongeren het moeilijk vinden om in termen van voorwaarden te denken. Dit is opvallend, want bij het associëren rondom het begrip 'leven in vrijheid' gaven ze spontaan voorwaarden zonder deze als zodanig te benoemen. Ze vinden het een abstracte exercitie. De 30-plussers noemen makkelijker voorwaarden die wereldwijd een rol spelen voor leven in vrijheid. Zonder deze voorwaarden gaat het in hun ogen alleen om overleven en niet over leven in vrijheid. Deze voorwaarden komen in tweede instantie ook naar voren bij de jongeren. Een voorwaarde als 'je veilig voelen' heeft in de jongerengroep echter betrekking op veilig over straat gaan, terwijl het bij de 30-plussers meer gaat over een leven zonder onderdrukking of oorlogsdreiging.

Het luistert dus nauw welke termen worden gebruikt om dit onderwerp ter sprake te brengen. De term "voorwaarden" kan verwarring oproepen. Wanneer gevraagd wordt: 'Wat heb je nodig om in vrijheid te kunnen leven,' blijken mensen wel goed in staat om hierover van gedachten te wisselen.

2.2 De 'Four Freedoms' vormen een goed uitgangspunt voor het debat

De Amerikaanse president Franklin D. Roosevelt sprak op 6 januari 1941 het Amerikaanse Congres toe. In zijn beroemde rede, die bekend staat als de Four Freedoms toespraak, beschreef Roosevelt vier essentiële voorwaarden voor vrijheid. In deze paragraaf wordt getoetst of deze voorwaarden ook vandaag dag nog actualiteitswaarde hebben. De vier voorwaarden zijn:

- Freedom of speech;
- Freedom from want;
- Freedom from fear;
- Freedom to worship God in your own way.

Uit de groepsgesprekken

Voordat de Four Freedoms van Roosevelt ter sprake kwamen, hebben de deelnemers aan de groepsdiscussies hun eigen voorwaarden voor vrijheid geformuleerd. Geconfronteerd met de Four Freedoms vinden zij dat deze sterk overeenkomen met hun eigen voorwaarden. De Four Freedoms hebben volgens de deelnemers niet ingeboet aan actualiteit en zijn nog steeds van belang voor leven in vrijheid. Men geeft aan dat deze voorwaarden wereldwijde geldingskracht hebben en het Nederlandse belang overstijgen.

Om er zeker van te zijn dat we geen essentiële voorwaarden over het hoofd zien, is in het kwantitatieve onderzoek gevraagd of er niet nog andere voorwaarden voor vrijheid zijn die men van belang vindt. Net als bij de associaties met vrijheid, waarop we in het vorige hoofdstuk gingen, zien we dat men zowel zaken noemt die in het persoonlijke leven spelen als zaken die in een groter verband van belang zijn. Het feit dat zelfs in de context van 4 en 5 mei en de Four Freedoms persoonlijke voorwaarden nog zo vaak worden genoemd, duidt erop dat het voor veel mensen moeilijk is om het begrip vrijheid in een bredere context, dus los van de persoonlijke beleving, te interpreteren. Om het debat over de vrijheid vanuit dit bredere perspectief te laten plaatsvinden, zal hier rekening mee moeten worden gehouden.

Geïnspireerd op deze uitkomsten zijn in de enquête zeven voorwaarden voor vrijheid aan de respondenten voorgelegd, met de vraag deze te rangordenen.

1 | Welke van de volgende zaken is volgens u het belangrijkste om in vrijheid te kunnen leven (maximaal drie antwoorden; n=975)

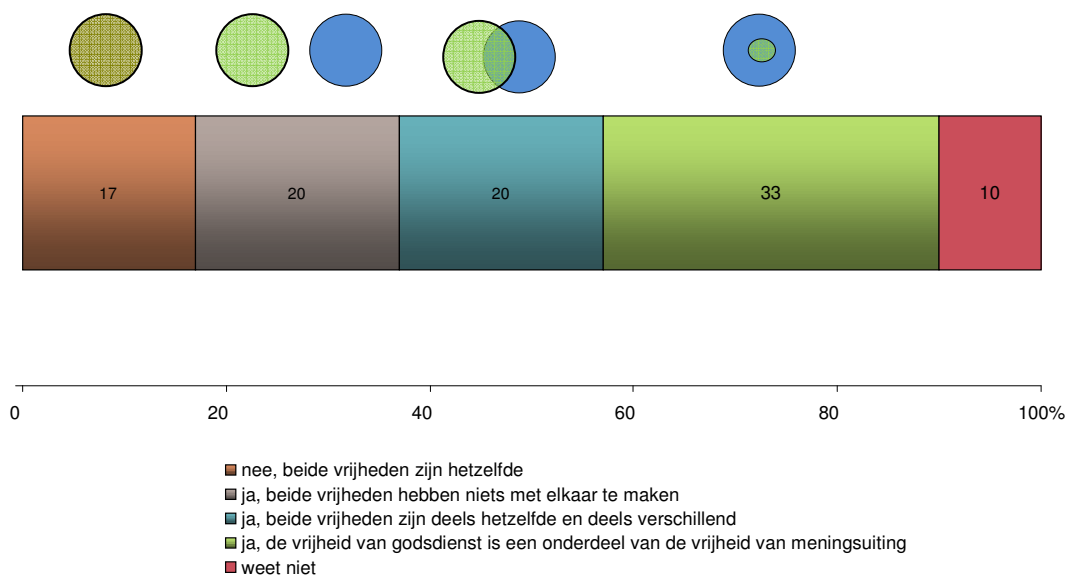
	als eerste genoemd (1)	als tweede genoemd (2)	als derde genoemd (3)	in de top-3
	%	%	%	%
• niet bang hoeven zijn voor (oorlogs-)geweld of onderdrukking	34	18	19	71
• kunnen zeggen wat je denkt of voelt	25	23	17	63
• gelijkwaardigheid (in gelijke gevallen gelijk behandeld worden)	17	22	21	59
• een inkomen hebben en een plek om te wonen	11	15	15	40
• een eigen godsdienst of levensbeschouwing kunnen beleven	5	11	8	24
• zelf een regering kunnen kiezen	3	6	11	20
• jezelf optimaal kunnen ontplooien	4	6	8	17
• weet niet	2	0	1	3

Niet bang hoeven zijn voor (oorlogs-)geweld of onderdrukking wordt door 34% als belangrijkste voorwaarde gezien om in vrijheid te kunnen leven. Kunnen zeggen wat je denkt of voelt wordt door een kwart van de Nederlanders als belangrijkste gezien en gelijkwaardigheid door 17%. Zelf een regering kunnen kiezen en jezelf optimaal kunnen ontplooien worden als minst belangrijke voorwaarden gezien.

Uit de uitkomsten van deze rangordening blijkt dat de Four Freedoms in de loop der jaren niet veel aan actualiteitswaarde hebben ingeboet. Toch zijn er verschillen. Gelijkwaardigheid komt niet in de Four Freedoms voor, maar wordt door 59% van de Nederlanders belangrijk gevonden. Dit geeft aan dat dit een essentiële voorwaarde voor de vrijheid wordt gevonden die een plek in het nationale debat verdient.

Daarnaast is het opvallend dat relatief weinig belang wordt gehecht aan 'een eigen godsdienst of levensbeschouwing kunnen beleven'. Omdat de vrijheid van godsdienst en meningsuiting in ons huidige maatschappelijke en politieke debat vaak in één adem worden genoemd, is de respondenten gevraagd in hoeverre beide vrijheden eigenlijk als verschillend of overlappend worden beschouwd.

2 | Is er volgens u een verschil tussen de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van meningsuiting? (n=975)

Het blijkt dat 20% van de Nederlanders van mening is dat de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van meningsuiting niets met elkaar te maken hebben. 70% van de Nederlanders ziet op enigerlei wijze overlap tussen beide vrijheden. Dit verklaart mogelijk het relatief kleine belang dat mensen toekennen aan godsdienstvrijheid. Het lijkt erop dat men dit wel belangrijk vindt, maar dit uit door een groot belang toe te kennen aan de meer omvattende vrijheid van meningsuiting. Duidelijk wordt ook dat de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van meningsuiting vooral in elkaars verlengde moeten worden gezien in plaats van los van elkaar, zoals geformuleerd in de Four Freedoms.

2.3 Gelden voorwaarden voor de vrijheid overal?

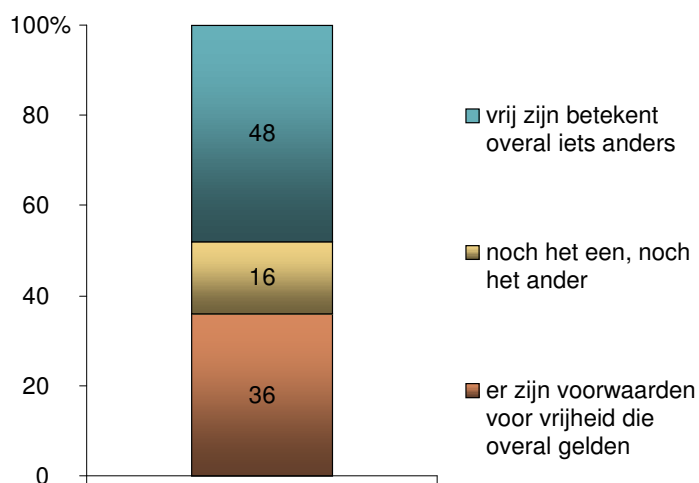
Uit de kwalitatieve gesprekken blijkt dat mensen het rangordenen van de voorwaarden voor de vrijheid niet gemakkelijk vinden. Wat belangrijk is, is immers sterk afhankelijk van de omstandigheden.

Uit de groepsgesprekken

Desgevraagd vinden de respondenten het moeilijk om aan te geven welke voorwaarde(n) ze als meest essentieel beschouwen voor een leven in vrijheid. De vrijheid van meningsuiting scoort hoog, maar daarbij tekenen ze tegelijkertijd aan dat in het geval van een leven in armoede of oorlog geheel andere zaken van belang zijn. Uiteindelijk komen ze uit op het allereerst voldoen aan de eerste levensbehoeften en vrij zijn van dreiging/angst voordat ze aan andere voorwaarden toekomen. Men blijft moeite houden met de omstandigheid dat de eigen situatie zoveel verschilt van de situatie elders in de wereld. Duidelijk wordt ook dat het te maken hebben met armoede of dreiging enorm ver van hen afstaat en dat ze daar ook dankbaar voor zijn.

In dit verband is ook de vraag relevant of er universele voorwaarden voor de vrijheid zijn te noemen. Om de opvattingen hierover in kaart te brengen, is gevraagd of vrij zijn overal iets anders betekent of dat er voorwaarden voor vrijheid zijn die overal gelden.

3 | *Zijn er voorwaarden voor vrijheid die overal gelden, of betekent vrij zijn overal iets anders? (n=414)*¹

De meningen zijn verdeeld, wat erop duidt dat dit een interessant onderwerp is om in het debat over de vrijheid te gebruiken. Bijna de helft (48%) vindt dat vrij zijn overal iets anders betekent. Ruim een derde (36%) vindt dat er voorwaarden voor vrijheid zijn die overal gelden en 16% laat het in het midden. Hoger opgeleiden vinden vaker dat er voorwaarden voor vrijheid zijn die overal gelden (54%) dan lager opgeleiden.

¹ Deze vraag is in de enquête van november 2009 voorgelegd aan een aselechte steekproef binnen de groep van n=883 personen van 13 jaar en ouder. Dit geldt ook voor de figuren 6 tot en met 10 en figuur 19, 22 en 26.

3 De vrijheid in Nederland

3.1 De vrijheid in Nederland wordt als vanzelfsprekend ervaren

We zagen dat zonder angst voor oorlog en geweld kunnen leven als de belangrijkste voorwaarde voor vrijheid wordt gezien. Daarna volgen de vrijheid van meningsuiting en het gelijkwaardigheidbeginsel. Wat betekent dit voor de beleving van vrijheid in Nederland? Uit de kwalitatieve gesprekken komt naar voren dat men deze zaken in Nederland goed geregeld vindt. Men ervaart vrijheid hierdoor als vanzelfsprekend. Sommigen vinden dat er in Nederland zelfs té veel vrijheid is.

Uit de groepsgesprekken

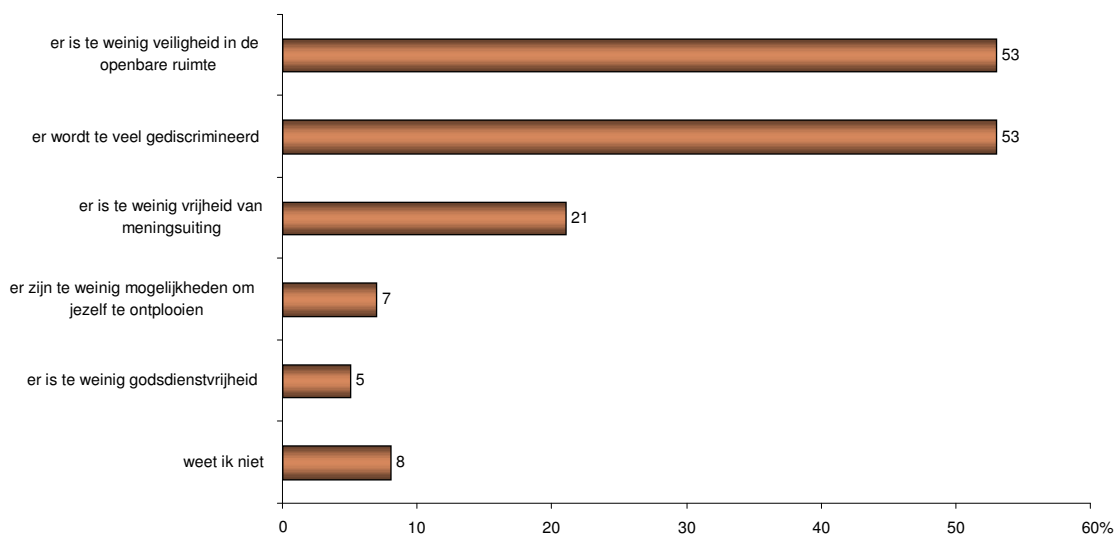
Men is over het algemeen van mening dat we in Nederland in vrijheid leven. Dit wordt dan gekoppeld aan de mogelijkheden die je als inwoner van Nederland hebt, de democratie, de vrijheid van meningsuiting. In beide groepen worden hierbij wel kanttekeningen geplaatst. Sommigen vinden dat de vrijheid soms uitmondt in gedrag waarmee grenzen worden overschreden, bijvoorbeeld in het onheus bejegenen van anderen of criminele handelingen. Op deze manier wordt te veel vrijheid genomen in hun ogen. Anderen vinden dat er sprake is van betutteling die mensen te veel aantast in hun vrijheid. Er wordt dan gedoeld op regelgeving, waarvan ze de zin niet inzien of waarvan ze vinden dat de overheid te ver gaat in het reguleren van gedragingen of stellen van normen.

Men geeft aan het leven in vrijheid in Nederland als een vanzelfsprekendheid te ervaren. Gevolg is dat men het heel belangrijk vindt, maar niet een onderwerp dat hen dagelijks bezighoudt. Als ze het er al over hebben of erover lezen, dan heeft het vooral betrekking op andere landen waar sprake is van leven in onvrijheid. Persoonlijke omstandigheden kunnen overigens zorgdragen voor een grotere betrokkenheid. Een enkeling komt bijvoorbeeld in het werk in aanraking met asielzoekers, heeft een partner die als militair is uitgezonden naar Afghanistan of heeft vrienden wonen in Israël. Hun besef van de eigen rechten vrijheid wordt hierdoor enorm geprikkeld/aangewakkerd.

Dat de voorwaarden voor de vrijheid in Nederland ervoor zorgen dat mensen zich vrij voelen, betekent overigens niet dat er geen verbeteringen mogelijk zijn. Ruim de helft van de Nederlanders geeft aan dat er te weinig veiligheid in de openbare ruimte is (53%) en dat er teveel gediscrimineerd wordt (53%). Ook noemt een vijfde dat er te weinig vrijheid van meningsuiting is.

4 | Als u denkt aan hoe mensen in Nederland met elkaar omgaan, welke van de volgende zaken zijn dan van toepassing? (meer antwoorden mogelijk; n=883)

Ondanks het feit dat men van mening is dat we in Nederland in vrijheid leven, vindt men dat er te weinig veiligheid is en te veel discriminatie. Daarnaast zien we dat relatief weinig Nederlanders vinden dat er te weinig vrijheid van meningsuiting is. Uit eerdere metingen van het Nationaal Vrijheidsonderzoek blijkt dat het aantal Nederlanders dat de vrijheid van meningsuiting belangrijk vindt de afgelopen jaren is gedaald. Omdat in het onderzoek van 2009 dezelfde onderwerpen binnen een andere context werden onderzocht, zijn hier nogmaals de resultaten weergegeven.

5 | Welke van de volgende zaken vindt u het belangrijkste in onze samenleving? (maximaal 3 antwoorden, n=959)

	2009	2008	2007	2006	2005
	%	%	%	%	%
• de bereidheid om anderen in hun waarde te laten	56	58	42	42	40
• dat iedereen het recht heeft voor zijn/haar mening uit te komen	43	51	62	64	60
• dat besluiten genomen worden op basis van argumenten en niet op basis van dreigementen	42	48	47	51	48
• dat iedereen voor de wet gelijk is	41	45	52	52	54
• de erkenning dat mensen het recht hebben om van elkaar te verschillen	41	44	43	35	35
• dat de zwakkeren ondersteund worden	30	19	14	17	15
• dat er niet gediscrimineerd mag worden	22	21	16	19	15
• dat er ook rekening gehouden wordt met de standpunten van minderheden	13	9	16	16	13

Tussen 2005 en 2009 is te zien dat steeds minder Nederlanders belang hechten aan 'het recht van iedereen om voor zijn of haar mening uit te komen' terwijl een steeds groter deel belang hecht aan 'de bereidheid om anderen in hun waarde te laten' en 'dat er niet gediscrimineerd

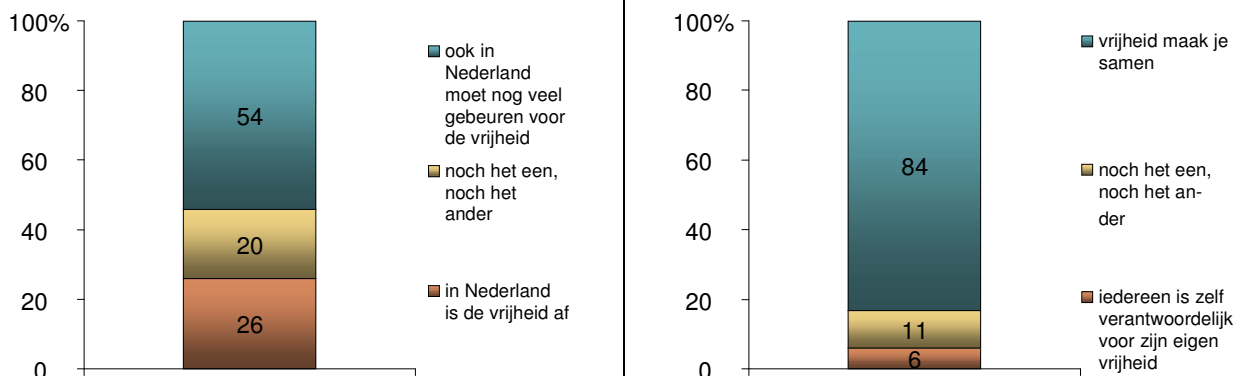
mag worden'. Gezien deze tendens is het grote aantal mensen, dat in het huidige onderzoek aangeeft dat er te veel wordt gediscrimineerd, niet verrassend.

Het grote aantal Nederlanders dat van mening is dat in de onderlinge omgang te veel wordt gediscrimineerd houdt mogelijk verband met het sterk gepolariseerde integratiedebat van de afgelopen jaren. Dit debat wordt steeds meer gedomineerd door twee tegengestelde meningen: terwijl de ene groep vindt dat alle problemen in dit vraagstuk moeten worden genoemd, vindt de andere groep dat dit steeds vaker ontaardt in discriminatie.

3.2 Toch is de vrijheid niet 'af'

Dat een volledige vrijheidsbeleving nog niet bewerkstelligd is, blijkt eveneens uit het feit dat ruim de helft van de Nederlanders vindt dat er in Nederland nog veel voor de vrijheid moet gebeuren (54%). Men ziet vrijheid daarmee als iets waaraan je altijd moet blijven werken. Een grote meerderheid vindt dat iets dat je samen doet.

6 | Stellingen vrijheid (n=414)

4 Vrijheid wereldwijd

4.1 Zorgen wereldwijd

In dit hoofdstuk staat de vrijheid wereldwijd centraal en wordt de vraag gesteld hoe Nederlanders vinden dat vrede en vrijheid wereldwijd het beste bevorderd kunnen worden. Evenals in voorgaande jaren vroegen we ook dit jaar over welke onderwerpen op wereldschaal Nederlanders zich de meeste zorgen maakten. Terrorisme (49%), milieu en klimaatrampen (35%) en oorlogen (32%) zijn de drie meest genoemde onderwerpen. Terrorisme en oorlogen hebben de afgelopen acht jaar steeds in de 'top 3' gestaan.

7 | Over welk van de volgende onderwerpen die wereldwijd spelen maakt u zich de meeste zorgen? (maximaal 3 antwoorden; n=426)

	meting 2010	meting 2009	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003
	%	%	%	%	%	%	%	%
• terrorisme	49	39	46	47	57	61	49	49
• milieu, klimaatrampen	35	27	28	40	26	30	26	22
• oorlogen	32	41	40	37	35	36	45	67
• armoede	24	21	23	20	21	17	15	12
• wereldeconomie	23	23	7	3	7	8	9	14
• internationale criminaliteit	23	16	18	31	25	36	36	35
• ziekten en gezondheid	20	20	25	30	37	29	34	27
• kloof tussen arm en rijk	18	21	19	20	19	18	21	17
• fundamentalisme	17	23	24	23	23	26	22	22
• overbevolking	13	9	8	10	7	7	9	6
• discriminatie	11	9	11	8	11	7	6	5
• schending van mensenrechten	10	19	16	15	14	15	16	13
• vluchtelingen	4	5	6	3	3	4	6	5
• technische ontwikkelingen	5	1	2	2	2	1	1	1

Als we kijken naar de achtergrondkenmerken dan blijkt verschil in opleidingsniveau de grootste verschillen teweeg te brengen. Zo maken lager opgeleiden (56%) zich vaker dan hoger opgeleiden (47%) zorgen om terrorisme. Lager opgeleiden (19%) maken zich daarentegen minder vaak zorgen om oorlogen dan hoger opgeleiden (37%). Als we kijken naar de zorgen over het milieu en klimaatrampen zien we het omgekeerde: 43% van de lager opgeleiden maakt zich hier zorgen over, tegenover 37% van de hoger opgeleiden. Een ander opmerkelijk verschil: mannen (56%) maken zich vaker zorgen om terrorisme dan vrouwen (43%).

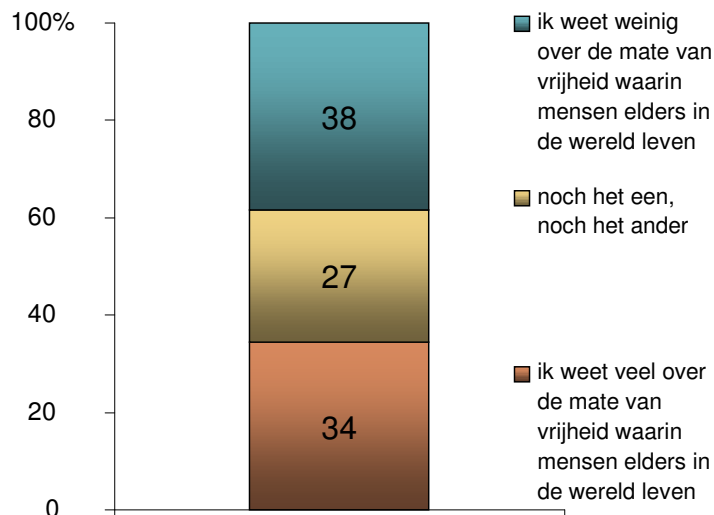
De toegenomen zorg om terrorisme houdt mogelijk verband met de toegenomen media aandacht voor terroristische aanslagen in de periode voorafgaand aan het kwantitatieve onderzoek. Zo werd de mislukte aanslag op een Amerikaans vliegtuig, op 26 december 2009, wekenlang breed uitgemeten in de media. Omdat de Nigeriaanse terrorist de bom via Schiphol aan boord

zou hebben gesmokkeld, besteedden de Nederlandse media hier veel aandacht aan. In de week dat het kwantitatieve onderzoek liep laaide de discussie over de beveiliging van Schiphol weer op, omdat een Nederlandse journalist de beveiliging van Schiphol opnieuw aan de kaak stelde.

4.2 Men veronderstelt vooral onvrijheid in niet-westerse landen

Alvorens in deze paragraaf in te gaan op de mate van vrijheid in andere landen, is gevraagd hoe hoog men het eigen kennisniveau hierover inschat. Het aantal Nederlanders dat aangeeft veel over vrijheid wereldwijd te weten is iets kleiner dan het deel dat aangeeft er weinig over te weten. Lager opgeleiden en jongeren onder de 24 jaar geven iets meer dan gemiddeld aan weinig over vrijheid wereldwijd te weten.

8 | Kennis over leven in vrijheid elders in de wereld (n=414)

Men schat de mate van vrijheid in andere landen anders in dan de mate van vrijheid in Nederland. In de groepsgesprekken noemt men hier een aantal mogelijke oorzaken van.

Uit de groepsgesprekken

Wereldwijd is er bepaald geen sprake van leven in vrijheid. Er wordt gesteld dat er bijna net zoveel landen zijn waar mensen in onvrijheid leven als landen waar dit wel het geval is. Allerlei landen worden aangehaald waarin een leven in vrijheid niet mogelijk is. Dit kan volgens de respondenten met de volgende zaken te maken hebben:

- restricties die mensen krijgen opgelegd door hun geloof, waardoor ze een ongelijke bewegingsvrijheid of toegang tot de samenleving (positie vrouwen in islamitische landen) hebben.
- leven in armoede, zoals in nogal wat landen in Afrika;
- leven in een conflictgebied zoals Israël, Afghanistan, Korea.

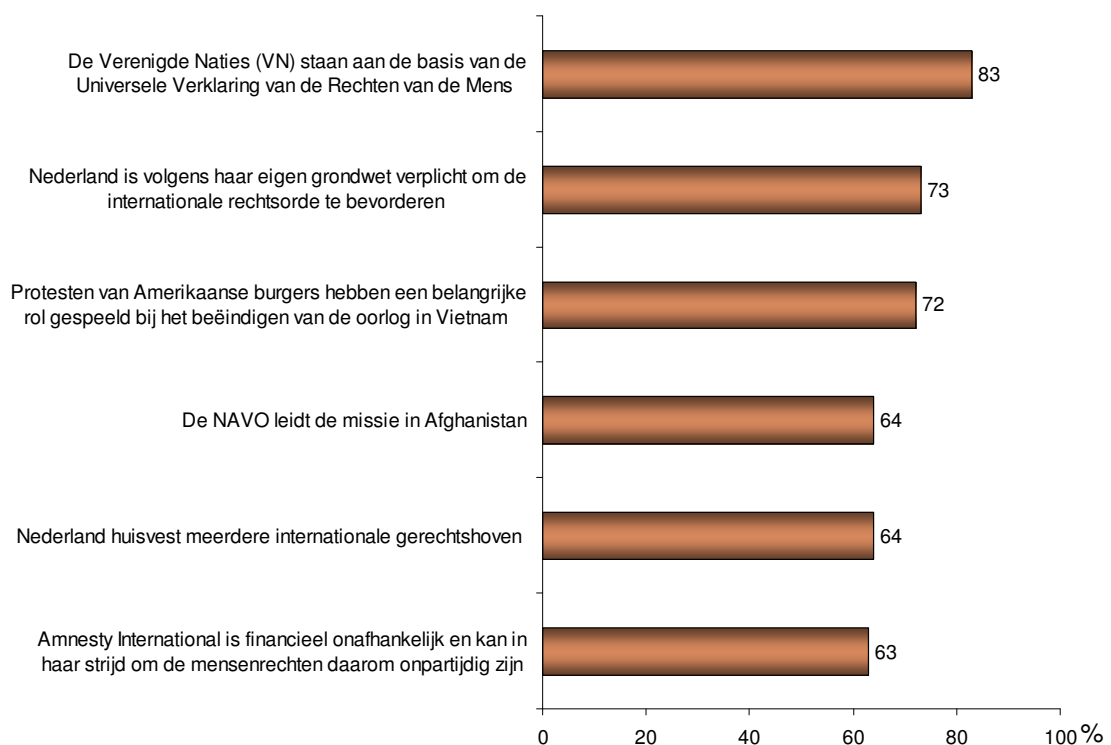
In de eerste enquête (november 2009) is van een aantal gebieden gevraagd in welke mate mensen daar in vrijheid leven. Volgens de Nederlanders leven mensen in de westerse landen

Nieuw-Zeeland (96%), België (92%) en Italië (91%) het vaakst in vrijheid. Op afstand volgen Tunesië (44%) en Rusland (36%). De inwoners van Iran (96%) en Zimbabwe (92%) leven volgens een grote meerderheid in onvrijheid. Dit geldt ook voor de bevolking in het Midden-Oosten (81%) en Colombia (81%). We kunnen hieruit concluderen dat de Nederlanders verschillen veronderstellen in de mate van vrijheid in de wereld en dat men ervan overtuigd is dat vooral in niet-westerse landen sprake is van onvrijheid. Het kennisniveau over de mate van vrijheid in andere landen is redelijk hoog.

4.3 Een meerderheid herkent internationale inspanningen voor de vrijheid

Naast een inschatting van de vrijheid van mensen in andere landen en het kennisniveau over leven in vrijheid, zijn een aantal feiten over uiteenlopende internationale zaken voorgelegd, met de vraag of deze volgens de Nederlanders correct zijn. We zien daarbij dat een meerderheid de voorgelegde internationale inspanningen voor de vrijheid herkent.

9 | Is de volgende uitspraak waar of niet waar? (percentages 'waar'; n=425)

Vier op de vijf Nederlanders weten dat de VN aan de basis staan van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (83%). Ook is het bij veel Nederlanders bekend dat Nederland volgens haar eigen grondwet verplicht is om de internationale rechtsorde te bevorderen (73%) en dat protesten van Amerikaanse burgers een belangrijke rol hebben gespeeld bij het beëindigen van de oorlog in Vietnam (72%). Ongeveer tweederde weet dat de NAVO de missie in Afghanistan leidt (64%), dat in Nederland meer internationale gerechtshoven gevestigd zijn (64%)

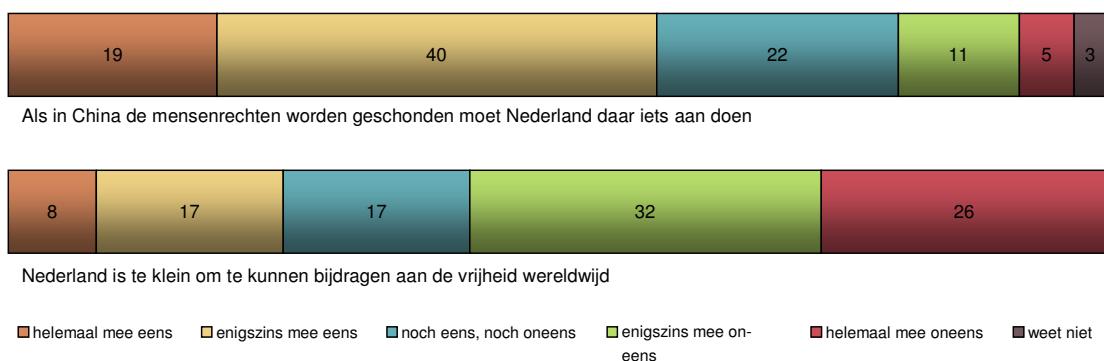
en Amnesty International financieel onafhankelijk van overheden is en daarom onpartijdig kan handelen (63%).

Ouderen (65-plus) zijn vaker dan andere leeftijdsgroepen op de hoogte van het feit dat de VN aan de basis staan van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (91%) en dat protesten van Amerikaanse burgers een belangrijke rol hebben gespeeld bij het beëindigen van de oorlog in Vietnam (88%). Ouderen (74%) weten daarentegen minder vaak dan jongeren van 13 tot en met 17 jaar (86%) dat Nederland volgens haar eigen grondwet verplicht is de internationale rechtsorde te bevorderen.

4.4 Vooral het bevorderen van mensenrechten vindt men belangrijk

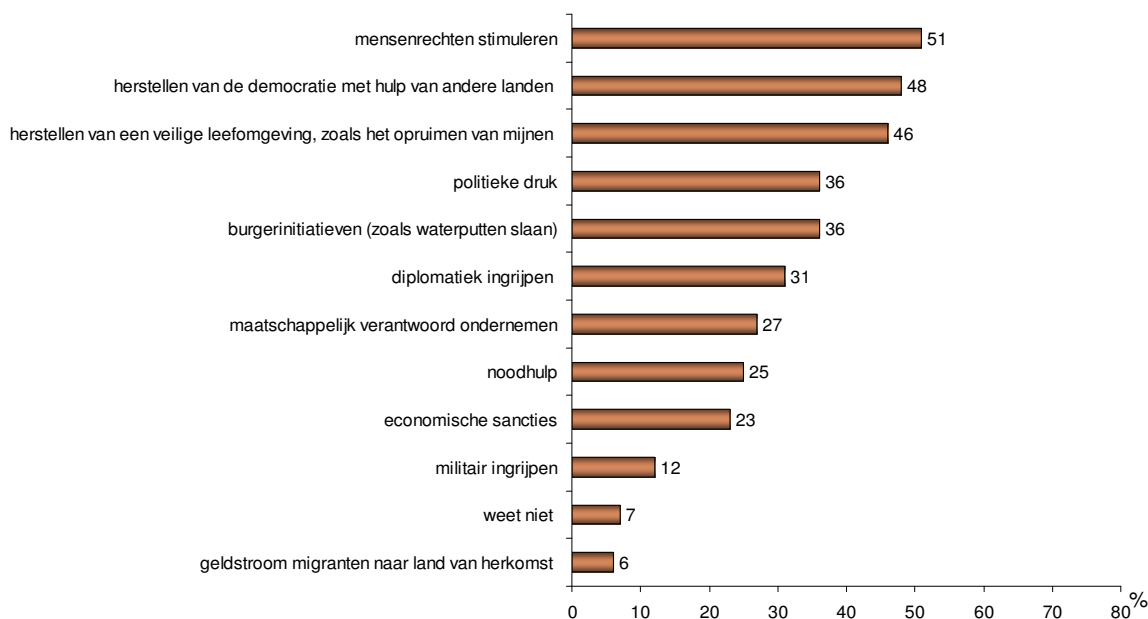
Aan het begin van dit hoofdstuk lieten we zien dat mensen verschillen veronderstellen in de mate waarin mensen in verschillende landen in vrijheid leven. Maar vindt men ook dat landen een verantwoordelijkheid hebben om de vrijheid van andere landen te bevorderen? We zien dat een meerderheid van de Nederlanders vindt dat Nederland iets moet doen als in China de mensenrechten worden geschonden. Slechts een kwart vindt dat Nederland te klein is om bij te dragen aan de vrijheid wereldwijd.

10 | Stellingen bijdragen aan vrijheid (n=431)

Welke zaken leveren volgens de Nederlanders echt een bijdrage aan de vrijheid? Stimulering van de mensenrechten wordt door 51% van de Nederlanders genoemd en is daarmee de meest genoemde vorm van bijdrage. Vrijwel even vaak noemt men het herstellen van democratie en van een veilige leefomgeving.

11 | Wat draagt werkelijk bij aan vrede en vrijheid wereldwijd? (meer antwoorden mogelijk; n=975)

Het stimuleren van mensenrechten wordt door 65-plussers met 63% het vaakst genoemd als bijdrage, een percentage dat bij andere leeftijdsgroepen lager ligt. Daarnaast zien we dat politieke druk, diplomatiek ingrijpen en het herstellen van de democratie vaker als effectief worden gezien naarmate de ondervraagden ouder zijn. Tussen allochtone en autochtone Nederlanders en tussen mannen en vrouwen zijn er nauwelijks verschillen. De elf bijdragen zijn in de onderstaande tabel uitgesplitst naar leeftijd.

12 | Wat draagt werkelijk bij aan vrede en vrijheid wereldwijd? (uitgesplitst naar leeftijd; n=975)

	13 tot 17 jaar	18 tot 24 jaar	25 tot 34 jaar	35 tot 49 jaar	50 tot 64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%	%
• mensenrechten stimuleren	44	53	50	44	52	63
• herstellen democratie met hulp van andere landen	38	40	45	42	57	61
• herstellen van een veilige leefomgeving, zoals het opruimen van mijnen	47	46	46	47	43	48
• burgerinitiatieven, zoals waterputten slaan	33	35	30	37	35	45
• politieke druk	24	27	30	37	36	49
• diplomatiek ingrijpen	21	26	32	34	27	41
• maatschappelijk verantwoord ondernemen	25	19	29	27	21	37
• noodhulp	24	28	25	22	26	28
• economische sancties	14	20	26	21	26	24
• militair ingrijpen	14	13	18	13	6	10
• geldstroom migranten naar land van herkomst	5	8	9	3	4	10

Opvallend is de geringe steun voor militair ingrijpen. Slechts 12% van de Nederlanders is van mening dat dit een werkelijke bijdrage levert aan de vrede en vrijheid wereldwijd. In de kwalitatieve groeps gesprekken komt in dit verband naar voren dat mensen moeilijk kunnen zien welke concrete resultaten met de vredesmissie in Afghanistan worden bereikt.

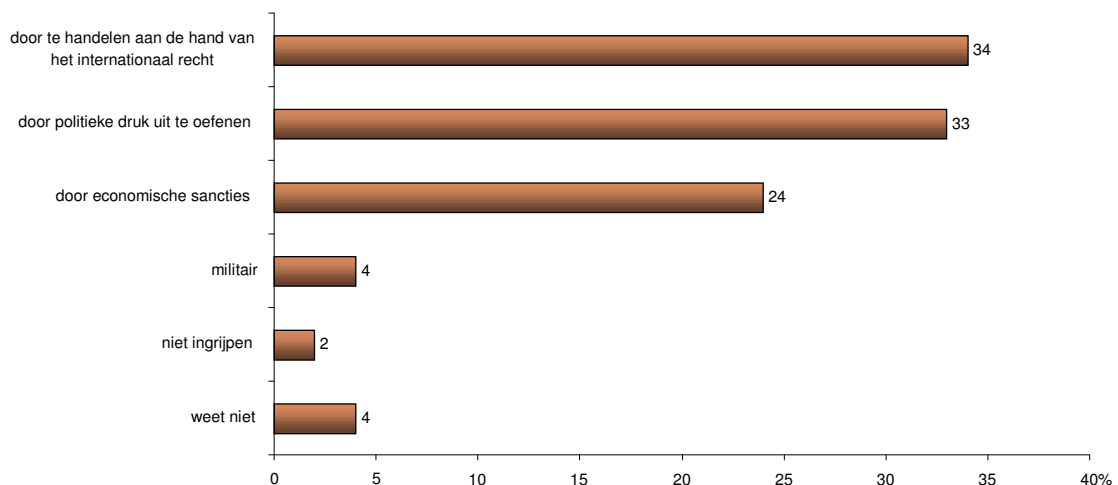
Gekeken naar andere achtergrondkenmerken zijn er verder geen grote verschillen waarneembaar. De overeenkomsten tussen allochtone en autochtone Nederlanders zijn zelfs erg groot. Het enige verschil is dat iets meer dan de helft van de autochtonen van mening is dat het herstellen van de democratie met hulp van andere landen een bijdrage levert. Bij allochtonen is dat met 46% iets minder.

Uit de groeps gesprekken

De rol van Nederland in het kader van het opkomen voor de vrijheid elders wordt besproken aan de hand van de missie in Afghanistan. Men vindt het zeer moeilijk te zien wat daar echt kan worden bereikt. En in de ogen van sommigen is het een bijna arrogante manier van je eigen ideeën opleggen aan een bepaald land onder het mom van het brengen van democratie. Duidelijk wordt dat men het aan de hand van voorbeelden makkelijker vindt om dilemma's te bespreken dan deze zelf in te brengen.

Tot slot is gevraagd hoe de internationale gemeenschap het beste kan ingrijpen in het geval van ernstige schendingen van de mensenrechten.

13 | *Stel dat een land de mensenrechten ernstig schendt. Hoe kan de internationale gemeenschap dan het beste ingrijpen? (n=975)*

Handelen aan de hand van het internationale recht (34%) en politieke druk uitoefenen (33%) worden door Nederlanders genoemd als beste manieren om in te grijpen. Militair ingrijpen wordt wederom door weinig Nederlanders gezien als goede manier: 4% is van mening dat militair ingrijpen de beste manier is bij ernstige schendingen van de mensenrechten. Hierbij moet worden opgemerkt dat binnen het internationale recht militair handelen ook als middel kan worden inge-

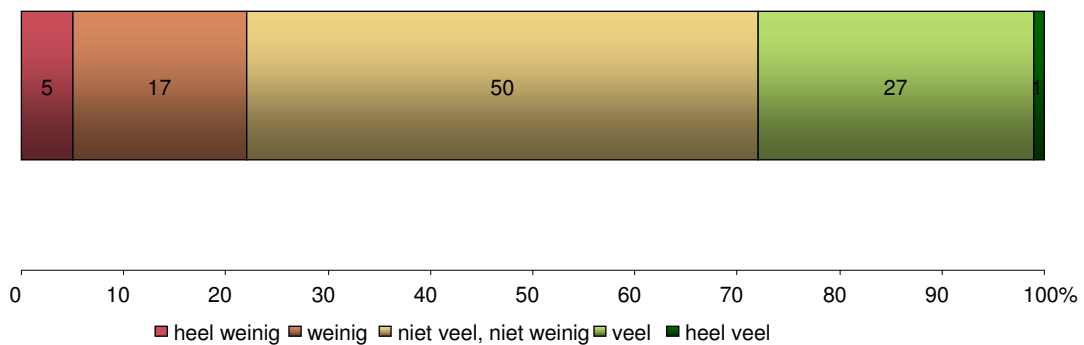
zet bij ernstige schendingen van de mensenrechten. De steun voor militair ingrijpen zou dus groter kunnen zijn als dat ingrijpen gelegitimeerd wordt door het internationale recht.

4.5 Wat kunnen hulporganisaties doen?

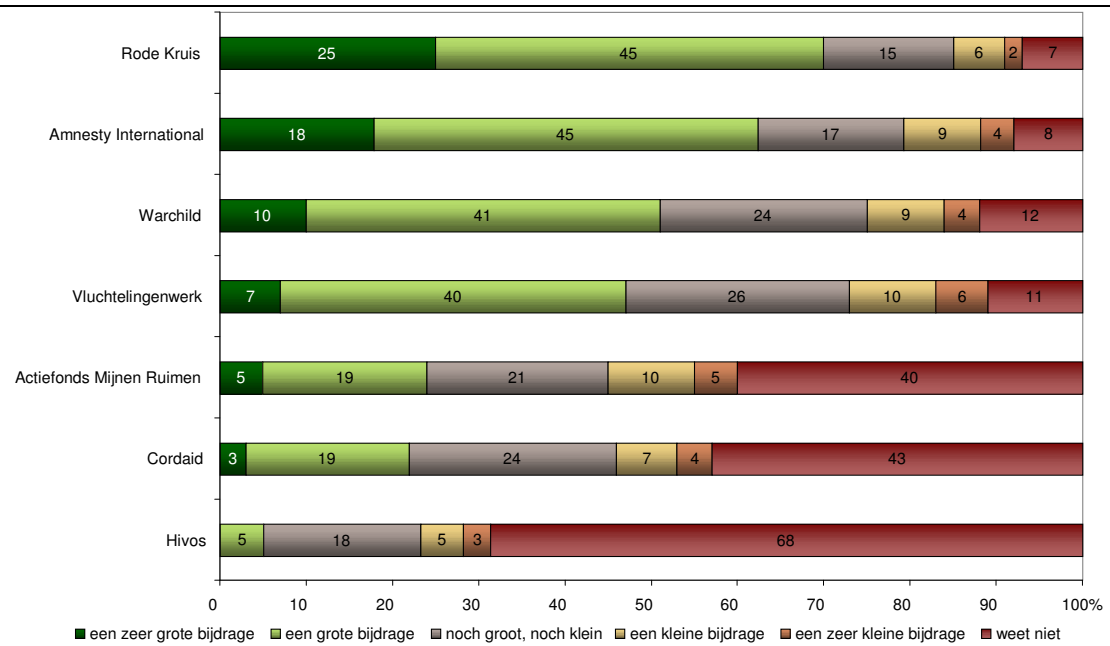
In de vorige paragraaf zagen we dat op het niveau van overheden men het stimuleren van mensenrechten, herstellen van democratie en het herstellen van een veilige leefomgeving het vaakst als effectief beoordeelt. In deze paragraaf kijken we wat burgers vinden dat hulporganisaties kunnen doen. Eerst is de Nederlanders gevraagd hoeveel vertrouwen zij hebben in hulporganisaties.

Van de Nederlanders heeft 28% veel tot heel veel vertrouwen in hulporganisaties. De helft heeft 'niet veel, niet weinig' vertrouwen en 23% heeft weinig tot heel weinig vertrouwen in hulporganisaties. Hoewel er tussen de verschillende leeftijdsgroepen weinig verschil is, lijkt het opleidingsniveau wel van enige invloed te zijn op het vertrouwen. Zo heeft 33% van de hoger opgeleiden veel tot heel veel vertrouwen in hulporganisaties. Bij lager opgeleiden is dat 23%.

14 | Hoeveel vertrouwen heeft u in hulporganisaties? (n=975)

15 | In welke mate leveren de volgende organisaties een bijdrage aan vrede en vrijheid wereldwijd? (n=975)

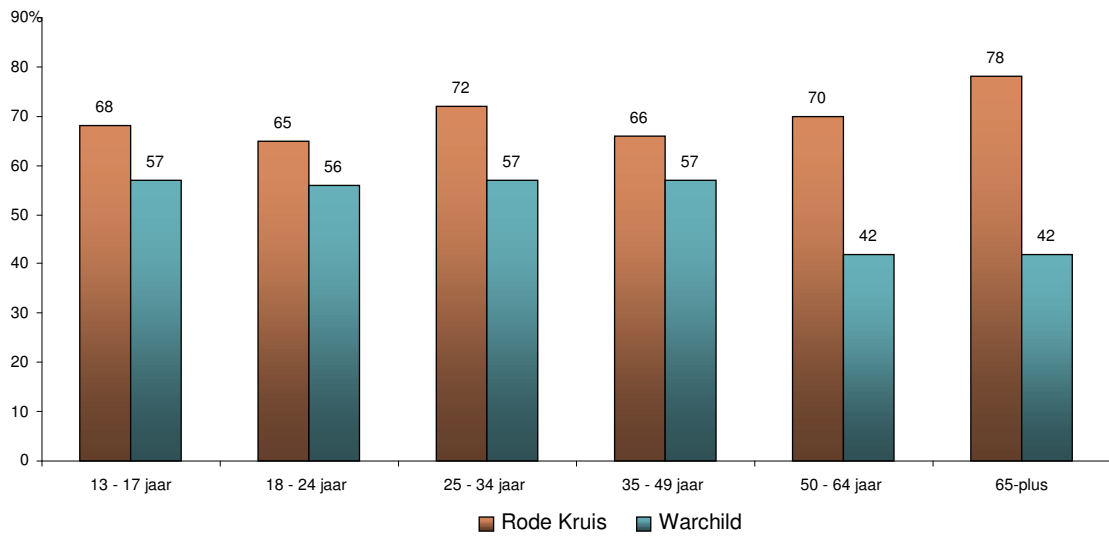

Van zeven hulporganisaties is gevraagd in welke mate zij volgens Nederlanders een bijdrage leveren aan vrede en vrijheid wereldwijd. Het Rode Kruis levert volgens 70% een zeer grote tot grote bijdrage aan de vrede en vrijheid wereldwijd. Het vertrouwen in Amnesty International, Warchild en Vluchtelingenwerk is eveneens groot.

Bij Hivos (68%), Cordaid (43%) en Actiefonds Mijnen Ruimen (40%) is het aantal mensen dat aangeeft niet te weten of de organisatie een bijdrage levert veel groter. Hun relatieve onbekendheid is hier mogelijk de oorzaak van.

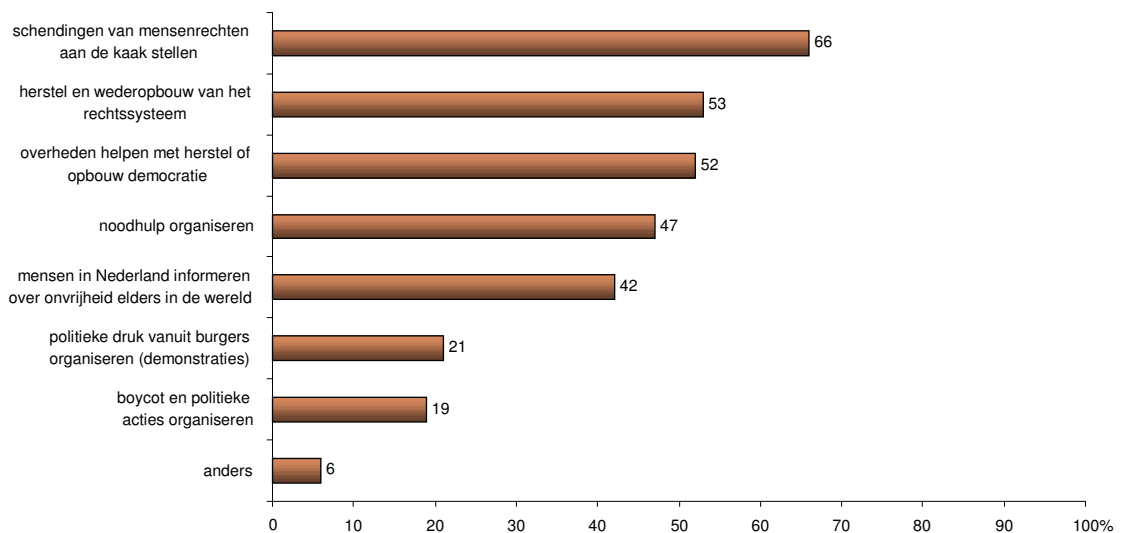
Het Rode Kruis en Warchild worden verschillend beoordeeld door jongeren en ouderen. 65-plussers zijn het positiefst over het Rode Kruis: 78% vindt dat de organisatie een grote tot zeer grote bijdrage levert aan de vrede en vrijheid wereldwijd. Voor Warchild geldt dat Nederlanders van 49 jaar en jonger vaker vinden dat de hulporganisatie een grote tot zeer grote bijdrage levert.

16 | *Nederlanders die vinden dat het Rode Kruis en Warchild een grote bijdrage aan vrede en vrijheid leveren (uitgesplitst naar leeftijd; n=975)*

Naast het algemene vertrouwen en het vertrouwen in enkele hulporganisaties afzonderlijk is de respondenten ook gevraagd welke acties van hulporganisaties volgens hen een bijdrage leveren aan vrede en vrijheid wereldwijd.

17 | *Welke van de onderstaande zaken die hulporganisaties kunnen ondernemen, leveren volgens u een bijdrage aan vrede en vrijheid wereldwijd? (n=975)*

Tweederde van de Nederlanders vindt dat als hulporganisaties schendingen van mensenrechten aan de kaak stellen dat een bijdrage levert aan vrede en vrijheid wereldwijd. Het herstellen en wederopbouw van het rechtssysteem levert volgens 53% van de Nederlanders een bijdrage. Overheden helpen met het herstel of de opbouw van de democratie levert volgens 52% een bijdrage.

Relatief weinig burgers denken dat het organiseren van politieke druk vanuit burgers (21%) en boycotten en politieke acties (19%) bijdragen. Opvallend is dat het bij deze acties gaat om het mobiliseren van burgers. Zou dat komen omdat men burgers niet in staat acht bij te dragen aan de vrede en veiligheid wereldwijd, of vindt men dat het organiseren van dit soort acties niet tot de taken van hulporganisaties behoort? In de volgende paragraaf komen we op deze vraag terug.

Het aan de kaak stellen van schendingen van de mensenrechten wordt door alle leeftijdsgroepen het vaakst genoemd. Jongeren van 13 tot en met 17 jaar noemen dit overigens minder vaak dan 50-plussers. Ook vinden deze jongeren minder vaak dan 65-plussers (63%) dat hulporganisaties moeten helpen bij het herstel en de wederopbouw van het rechtssysteem en dat hulporganisaties overheden moeten helpen met het herstel of de opbouw van de democratie (40% versus 63% van de 65-plussers). Bij de andere leeftijdscategorieën zijn de verschillen minder groot.

Opvallend is eveneens dat allochtone Nederlanders vaker het herstel en de opbouw van het rechtssysteem noemen (61%) en minder vaak het aan de kaak stellen van mensenrechten (54%). Wellicht hebben personen in deze groepen vaker eigen ervaringen met het leven in een land zonder goed functionerend rechtssysteem. Op andere achtergrondkenmerken zijn verder geen grote verschillen waarneembaar.

18 | Welke van de onderstaande zaken die hulporganisaties kunnen ondernemen, leveren volgens u een bijdrage aan vrede en vrijheid wereldwijd?(uitgesplitst naar leeftijd; n=975)

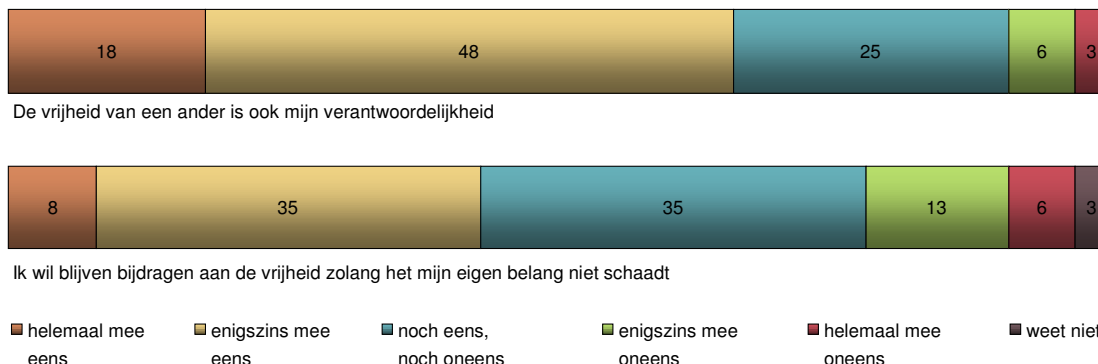
	13 tot 17 jaar	18 tot 24 jaar	25 tot 34 jaar	35 tot 49 jaar	50 tot 64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%	%
• schendingen van mensenrechten aan de kaak stellen	53	55	67	64	75	70
• herstel en wederopbouw van het rechtssysteem	35	52	51	52	54	63
• overheden helpen met herstel of opbouw van de democratie	40	52	49	50	54	63
• noodhulp organiseren	39	45	45	51	44	49
• mensen in Nederland informeren over onvrijheid elders in de wereld	34	34	50	40	35	53
• politieke druk vanuit burgers organiseren (demonstraties)	13	17	32	23	16	19
• boycot en politieke acties organiseren	14	19	28	18	14	19

Opvallend zijn de overeenkomsten met de resultaten uit de vorige paragraaf. Hier gaf de helft van de Nederlanders aan dat het stimuleren van mensenrechten werkelijk bijdraagt aan vrede en vrijheid wereldwijd. Tweederde van de Nederlanders geeft daarnaast aan dat zij het aan de kaak stellen van mensenrechten als de meest zinvolle bijdrage van hulporganisaties zien.

4.6 Men wil ook als individu bijdragen, maar weet niet hoe

Denken Nederlanders dat ze zelf, als individu, ook kunnen bijdragen aan de vrijheid in de wereld? Uit de antwoorden op onderstaande stellingen kunnen we afleiden dat een ruime meerderheid zich hiervoor verantwoordelijk voelt, en dat een kleine minderheid alleen een bijdrage wil leveren als dat het eigen belang niet schaadt.

19 | Stellingen bijdragen aan vrijheid (n=431)

20 | Denkt u dat u zelf kunt bijdragen aan vrijheid in de wereld? (n=883)

	mannen (n=434)	vrouwen (n=449)	totaal (n=883)
	%	%	%
• ja	55	65	60
• nee	45	35	40

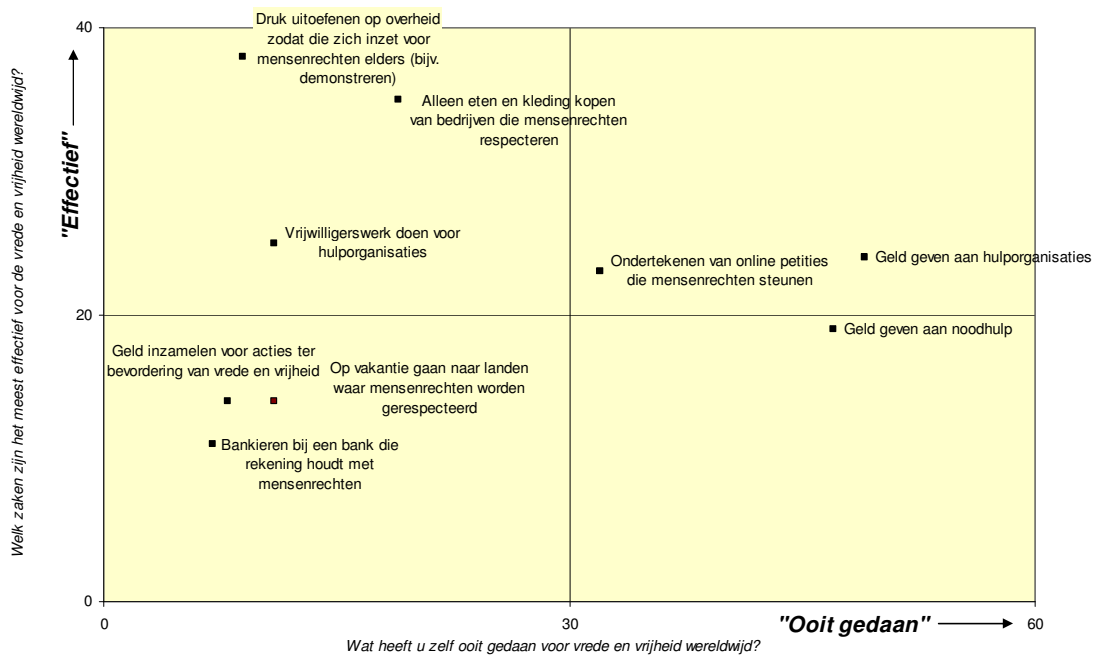
Zes op de tien Nederlanders denken dat ze kunnen bijdragen aan de vrijheid in de wereld. Onder vrouwen ligt dit percentage overigens hoger dan onder mannen (65% resp. 55%). Ook hoger opgeleiden (70%) en de 25 tot en met 34 jarigen (70%) geven vaker aan zelf bij te kunnen dragen aan vrijheid in de wereld.

Uit de groepsgesprekken

Het blijkt dat men vaak niet weet wat de mogelijkheden zijn om zelf iets te doen, en dat men een eigen bijdrage vaak beschouwt als een druppel op de gloeiende plaat. Voor het geven van geld aan goede doelen geldt dat sommigen wantrouwen wat er met het geld gebeurt en hoeveel er feitelijk wordt besteed aan het beoogde doel.

In het kwantitatieve onderzoek is een aantal mogelijke acties voorgelegd met de vraag wat men ooit heeft gedaan voor de vrede en vrijheid, en hoe men de effectiviteit van deze acties inschat.

21 | Welke van de volgende zaken die burgers zelf kunnen doen, zijn volgens u het meest effectief voor vrede en vrijheid wereldwijd en wat heeft u zelf ooit gedaan voor de vrede wereldwijd? (n=975)

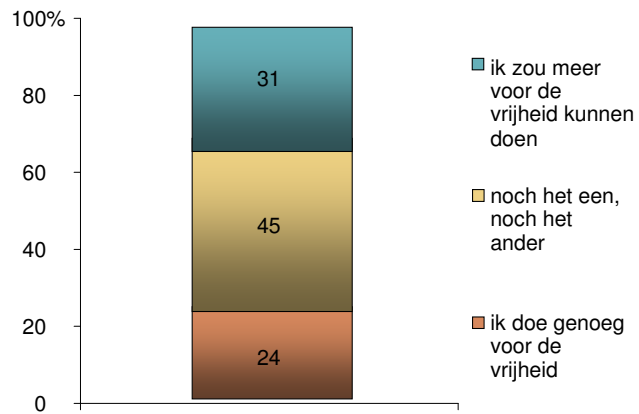

We zien dat geld geven het vaakst voorkomt, ofwel aan hulporganisaties (49%) ofwel ten behoeve van noodhulp (47%). Geld geven voor noodhulp wordt door 19% van de Nederlanders als effectief aangemerkt en geld geven aan hulporganisaties door 24%. Druk uitoefenen op de overheid en eten en kleding kopen met respect voor de mensenrechten worden vaker als effectief ingeschat, door respectievelijk 38% en 35% van de Nederlanders. Vooral dit eerste is opvallend, omdat we in de vorige paragraaf zagen dat het organiseren van druk laag scoort wanneer dit wordt georganiseerd door hulporganisaties. Kennelijk vindt men dit wel effectieve middelen als ze door burgers zelf worden ingezet. Dit kan komen doordat men denkt dat grotere organisaties (overheden en bedrijven) meer kunnen bewerkstelligen dan burgers zelf. Omdat het percentage Nederlanders dat deze acties weleens heeft uitgevoerd laag is, is er potentieel om deze acties te stimuleren. En er zal relatief weinig overtuigingskracht voor nodig zijn om duidelijk te maken dat deze acties effectief zijn.

Het is waarschijnlijk moeilijker om Nederlanders te stimuleren om te bankieren bij een bank die respect heeft voor de mensenrechten, of om op vakantie te gaan naar landen waar de mensenrechten worden gerespecteerd. Het percentage dat dit ooit heeft gedaan is laag, en bovendien is de ingeschatte effectiviteit laag.

We zien kortom dat men zich verantwoordelijk voelt voor de vrijheid en dat acties waarbij andere partijen onder druk worden gezet om de vrijheid te bevorderen, als het effectiefst worden ingeschat. Dat er potentieel is om in actie te komen, blijkt ook uit het feit dat bijna één op de drie ondervraagden vindt dat men meer voor de vrijheid zou kunnen doen dan men nu doet.

22 | Stelling vrijheid (n=414)

Een derde van de Nederlanders geeft aan dat ze meer voor de vrijheid zouden kunnen doen. Hierbij zijn geen grote verschillen tussen groepen met verschillende leeftijds- of andere achtergrondkenmerken.

5 Communiceren over vrijheid

5.1 Het spanningsveld tussen 'dichtbij' en 'ver weg'

We hebben in de vorige hoofdstukken gezien welke associaties mensen hebben bij vrijheid, welke voorwaarden het belangrijkst zijn, hoe ze de vrijheid in Nederland beleven, maar ook hoe ze vrijheid van mensen in andere landen inschatten, en we hebben een beeld gekregen van de verantwoordelijkheden en mogelijkheden die mensen zien om de vrijheid te vergroten.

Maar hoe kun je mensen betrekken bij het debat over vrijheid en ze aanspreken op dit onderwerp? In het vorige hoofdstuk zagen we dat mensen zich wel willen inspannen voor de vrijheid, maar dat men dan vooral kijkt naar de eigen leefomgeving. Welke mogelijkheden buiten deze eigen leefomgeving liggen, blijft voor veel mensen abstract. Het dichtbij brengen van het onderwerp is ook van belang om te laten zien wat de relevantie van het onderwerp vrijheid is, zo blijkt uit de groepsgesprekken.

Uit de groepsgesprekken

Gevraagd naar de wijze waarop zichzelf het beste kunnen worden aangesproken in communicatie over het thema blijkt dat men zeer gevoelig is voor het dichtbij brengen van het onderwerp en dat ze geraakt worden door middel van confronterende beelden/situaties. Via de media zien en horen ze allerlei berichten over misstanden in landen, maar ze geven aan daar enigszins murw van te zijn geworden en aan voorbij te gaan. De informatie beklijft niet. Terwijl als ze worden geconfronteerd met mogelijke gevolgen als zichzelf opeens niet meer kunnen 'gaan en staan' waar ze willen als inwoner van een vrij en veilig land als Nederland (bijvoorbeeld dat roodharigen niet meer met de bus mee mogen of vastzitten in een gevangenis met 40 mensen in één ruimte zonder proces) dit veel meer binnenkomt en invoelbaar maakt hoe je leven er dan uit zou zien.

Er is eveneens een grote behoefte aan authenticiteit en betrouwbaarheid. Aan de hand van een voorbeeld voor de jongeren over een filmpje van een jongere die in een oorlogsgebied leeft, blijkt dat er snel vragen naar voren komen over het waarheidsgehalte hiervan. De herdenking van Market Garden, een bezoek aan een voormalig concentratiekamp, een bezoek aan het Anne Frank Huis, een verhaal van vrienden die met oorlogsdreiging te maken hebben, zijn voor de respondenten voorbeelden van 'ervaringen' die een leven in onvrijheid tastbaar maken. Op deze ervaringen valt niets af te dingen, ze zijn reëel en schokkend. Een wereldwijd popconcert, de film 'Wit Licht' met Marco Borsato en reportages met bekende Nederlanders die naar oorlogsgebieden gaan, kunnen het gesprek eveneens op gang brengen, doordat daarvoor ruime media-aandacht zal bestaan. Maar in laatstgenoemde mogelijke communicatiemiddelen lijkt men toch minder vertrouwen te hebben.

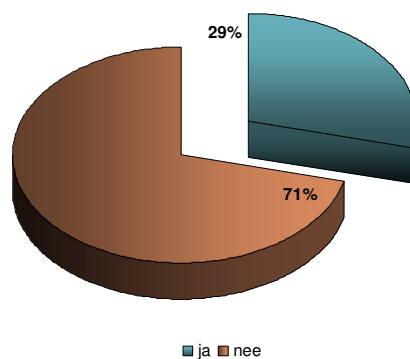

We kunnen op basis van de kwalitatieve gesprekken concluderen dat bij het communiceren over vrijheid sterk rekening moet worden gehouden met de dimensie 'dichtbij – ver weg'. In het vorige hoofdstuk zagen we dat men het erover eens is dat de vrijheid vooral 'ver weg', in de niet-westerse wereld, beperkt is. Om het onderwerp te laten leven, is het echter van belang dat het onderwerp dichtbij wordt gebracht, zodat duidelijk wordt wat het betekent om niet in vrijheid te leven. Vervolgens is het van belang om te laten zien wat mensen zelf concreet kunnen doen om de vrijheid 'ver weg' te bevorderen, en aannemelijk te maken dat dit nuttig en effectief is.

5.2 Wat mensen echt raakt

Om meer zicht te krijgen op de vraag waardoor mensen echt geraakt kunnen worden om in actie te komen voor de vrijheid, is gevraagd of men ooit een moment of gebeurtenis heeft meegemaakt waardoor men zich realiseerde hoe belangrijk het is om in vrijheid te leven. De respondenten die deze vraag met 'ja' beantwoordden, is vervolgens gevraagd dit moment te omschrijven.

23 | Heeft u ooit een moment of gebeurtenis meegemaakt waardoor u zich realiseerde hoe belangrijk het is om in vrijheid te leven? (n=975)

Tweederde van de Nederlanders geeft aan nooit een moment of gebeurtenis meegemaakt te hebben, waardoor ze zich realiseerden hoe belangrijk het is om in vrijheid te leven. In eerdere hoofdstukken bleek al dat de meeste Nederlanders vinden dat de vrijheid vooral 'ver weg' beperkt is en dat men leven in vrijheid in Nederland als een vanzelfsprekendheid ervaart. Zo bezien is het aantal mensen dat wel zo'n moment of gebeurtenis heeft meegemaakt met 29% redelijk groot te noemen.

Van de 65-plussers geeft maar liefst 47% aan ooit wel eens een dergelijk moment te hebben meegemaakt. Voor een deel is dit logisch: ouderen dragen nu eenmaal meer ervaringen met zich mee dan jongeren. Ook heeft een deel van hen de oorlog zelf meegemaakt. Aan de 29% van de Nederlanders die aangaven ooit wel eens een moment of gebeurtenis te hebben meegemaakt, waardoor ze zich realiseerden hoe belangrijk het is om in vrijheid te leven is in een open vraag gevraagd om dit moment of deze gebeurtenis te omschrijven. Om inzicht te krijgen in de antwoorden van de mensen, is een korte inhoudsanalyse gemaakt van alle open antwoorden (n=274).

Tweede Wereldoorlog

Uit een korte inhoudsanalyse van de open antwoorden blijkt dat de Tweede Wereldoorlog vaak wordt genoemd als gebeurtenis of moment waarop mensen beseften wat het betekende om niet in vrijheid te leven. De grootste groep die de Tweede Wereldoorlog noemt, zijn mensen die de Tweede Wereldoorlog zelf meemaakten. De oorlog heeft op hen een onuitwisbare indruk achtergelaten. Zo zegt een van de respondenten:

“Ik ben 73 jaar. Ik heb de oorlog bewust meegemaakt en ondervonden dat vrijheid een zo'n groot goed is dat dit te allen tijden moet worden behouden, zonder over de grens te gaan wat betreft de vrijheid van meningsuiting.”

Buitenland

Ook refereren mensen vaak aan reizen die ze hebben gemaakt of landen waar ze voor een kortere of langere periode hebben gewoond. De genoemde ervaringen zijn erg divers. Zo geven een aantal mensen aan het passeren van militaire 'checkpoints' in landen als Sri Lanka of het voormalige communistische Oostblok als zeer indrukwekkend te hebben ervaren. Andere mensen woonden in landen waar de vrijheid voortdurend onder druk stond. Zo vertelt een respondent die in Israël woonde:

“Ik heb ervaren hoe het is om steeds alert te zijn op je omgeving, wat je buur doet in de bus, op het busstation, soldaten met hun geweren in de bus, overal controle onderweg (...) toen ik terug was in Nederland merkte ik pas hoe paranoia ik geworden was, overal zag ik gevaar.”

Gesprekken met migranten

Een deel van de ondervraagden verwijst expliciet naar de (ondergeschikte) positie van vrouwen in andere landen. Geregeld is er een verwijzing naar de onvrijheid van vrouwen in islamitische, Aziatische of Afrikaanse landen. Hierbij wordt vaak verwezen naar gesprekken met immigranten of vluchtelingen. Zo zegt een van de respondenten:

“Ik had het met een vriendin over haar ouders die in Nigeria wonen en zij omschreef de situatie daar. Mannen staan boven vrouwen, een vrouw is daar weinig waard, zeker als ze iets mankeert. Schokkend eigenlijk!”

Media

Een aanzienlijk deel van de ondervraagden noemt de oorlogen, onvrijheden en repressie die mensen dagelijks zien op televisie of in de media. Sommige respondenten noemen kleine, specifieke gebeurtenissen, anderen meer algemene:

“Elke dag realiseer ik me dat ik vrij ben en dat mijn kinderen veilig naar school kunnen en dat ik een leven kan leiden dat ik kies, als vrouw, lees de krant en je ziet elke dag dat wij vrij zijn, letterlijk en figuurlijk.”

Discriminatie

Een aantal van de ondervraagden noemt discriminatie op basis van het geloof, huidskleur of seksuele geaardheid als moment of gebeurtenis. Zo hekelte een van de respondenten het feit dat hij vanwege zijn huidskleur geweigerd wordt bij dancings en discotheken.

“(…) Als ik met mijn vrienden (dus allen kleurlingen) naar binnen wil, zeggen de portiers dat het vol is. Na deze weigering mogen de volgende groepjes blanken wél naar binnen.”

Diversen

Een gering aantal mensen noemt belangrijke historische gebeurtenissen, zoals de val van de 'Berlijnse muur' of de aanslagen van '9/11'. Een klein deel van de mensen verwijst naar persoonlijke ervaringen met detentie in Nederland of in het buitenland. Tot slot is het opvallend dat de ondervraagden vaak verwijzen naar negatief ervaren gebeurtenissen. Slechts een klein aantal verwijst naar een positief ervaren moment. Zo geeft een man als antwoord: “Ja, op mijn trouwdag, waar ik (een man) met mijn man kon trouwen, zonder dat iemand daar problemen mee had.”

Uit de beknopte inhoudsanalyse van de open antwoorden van de respondenten blijkt dat persoonlijke ervaringen sterk kunnen bijdragen aan het besef van het belang van leven in vrijheid. Ook contact met mensen die daadwerkelijk onvrijheid hebben meegemaakt, kan bijdragen aan een meer bewuste beleving van vrijheid. Hierbij wordt verwezen naar oorlogslanden, maar ook naar onvrijheden in landen als Chili, Nigeria, Marokko, Turkije en Mexico. Het betrekken van mensen, of verhalen van mensen, uit dergelijke landen bij projecten zou een extra impuls kunnen geven aan de debatten over vrijheid.

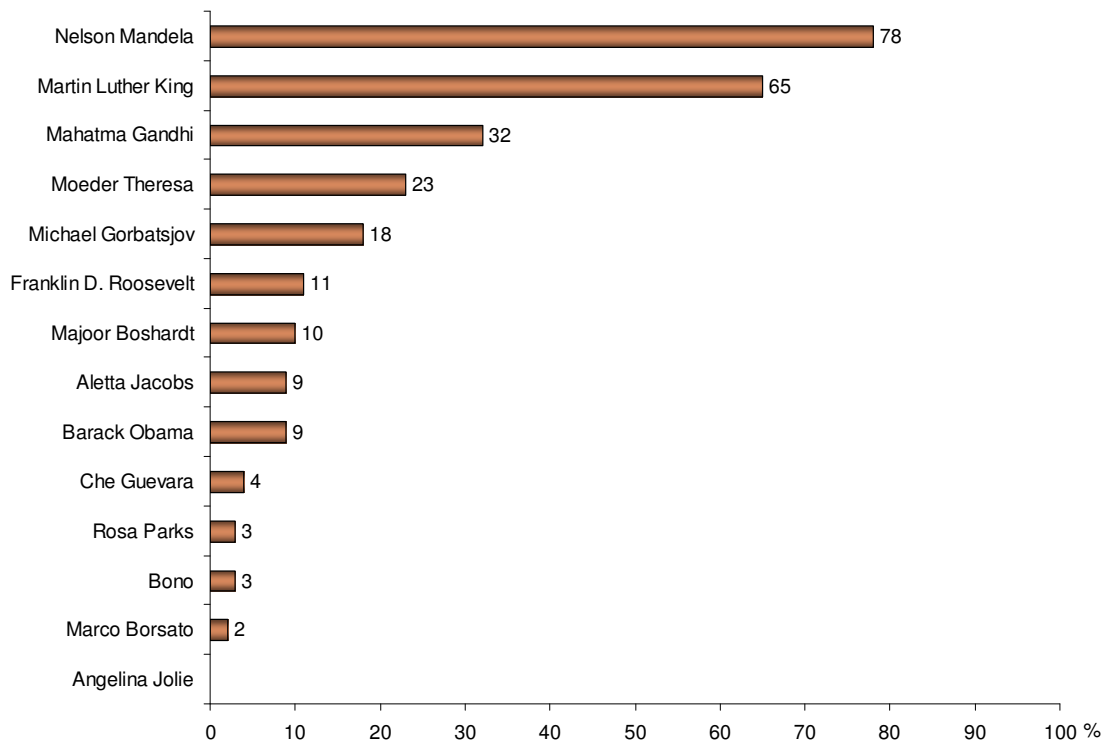
In de groepsgesprekken kwam naar voren dat mensen soms 'afgestompt' raakten door beelden uit oorlogsgebieden. Dit wordt niet bevestigd door het kwantitatieve onderzoek. Een redelijk groot aantal mensen verwijst naar zaken die zij dagelijks op televisie zien. Mediabeelden blijven emoties oproepen en kunnen daarom worden gebruikt in projecten die gericht zijn op het stimuleren van het debat over vrijheid.

5.3 Iconen van de vrijheid

Door middel van een open vraag is nagegaan welke persoon volgens de Nederlanders worden gezien als een 'icoon' van vrijheid. Nelson Mandela wordt verreweg het vaakst genoemd. Martin Luther King en Mahatma Gandhi worden ook vaak genoemd. Daarnaast noemt men sporadisch Winston Churchill, Jezus, Michael Gorbatsjov, Barack Obama, Franklin D. Roosevelt en Willem van Oranje.

Dezelfde vraag hebben we daarna ook in gesloten vorm gesteld. Uit 14 personen kon men 3 personen kiezen van wie men vindt dat deze een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de vrijheid. We zien dezelfde namen terugkomen als bij de open vraag, wat erop duidt dat de voorgelegde lijst redelijk compleet is. Ook hier zien we dat Nelson Mandela het vaakst genoemd wordt (78%), gevolgd door Martin Luther King (65%) en op afstand door Mahatma Gandhi (32%). Che Guevara (4%), Rosa Parks (3%), Bono (van de Ierse band U2); (3%) en Marco Bor-sato (2%) worden het minst vaak genoemd.

24 | Welke van de volgende personen hebben volgens u een belangrijke bijdrage geleverd aan de vrijheid? (3 antwoorden mogelijk; n=878)

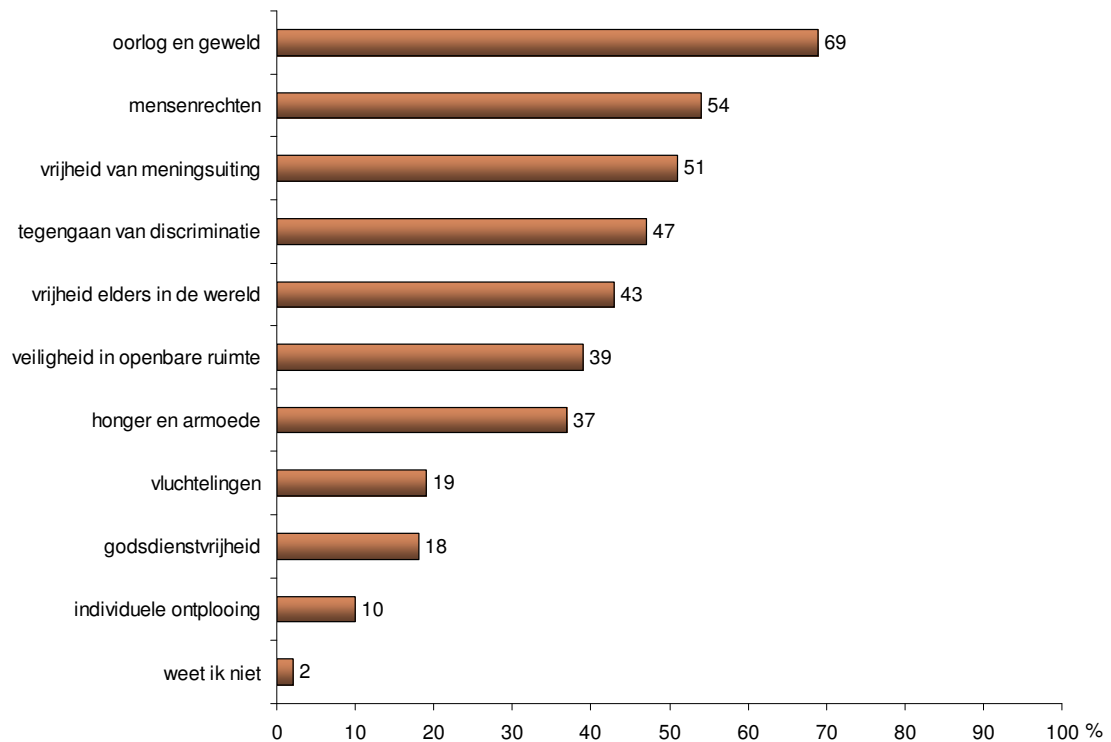

Er zijn slechts kleine verschillen in antwoorden tussen de verschillende leeftijdscategorieën. Nelson Mandela en Martin Luther King worden door zowel jongeren als ouderen met ruime voorsprong het vaakst genoemd. Mahatma Ghandi wordt door 65-plussers (43%) tweemaal zo vaak genoemd als door jongeren van 13 tot en met 17 jaar (21%). Als we kijken naar etniciteit dan is er één significant verschil: 11% autochtone Nederlanders noemt Majoor Boshardt, tegenover 3% van het allochtone bevolkingsdeel.

5.4 Oorlogen, geweld en mensenrechten verdienen de meeste aandacht

In de enquête is de vraag gesteld aan welke aspecten van vrijheid aandacht moet worden besteed op 5 mei. Respondenten konden hierbij meer antwoorden geven.

25 | Aan welke van de volgende aspecten van vrijheid moet volgens u op 5 mei aandacht worden besteed? (meer antwoorden mogelijk; n=883)

Men noemt 'oorlog en geweld' het vaakst als onderwerp om aandacht aan te besteden (69%). Ruim de helft van de Nederlanders noemt mensenrechten (54%) en de vrijheid van meningsuiting (51%). Minder vaak worden de onderwerpen vluchtelingen (19%), godsdienstvrijheid (18%) en individuele ontplooiing genoemd (10%).

Ouderen stippen vaker de bovengenoemde aandachtspunten aan. Dit geldt vooral voor de onderwerpen vrijheid van meningsuiting, veiligheid in de openbare ruimte, vrijheid elders in de wereld, mensenrechten en honger en armoede. Lager opgeleiden noemen vaker veiligheid in de openbare ruimte en honger en armoede als aandachtspunten.

We merken hierbij op dat niet alleen de inhoud van een onderwerp, maar ook woordkeus en taal een rol kunnen spelen bij de onderwerpen die mensen kiezen. Zo spreken 'oorlog en geweld' tot de verbeelding en kent iedereen de term mensenrechten. De term 'vrijheid elders in de wereld' dekt echter ongeveer dezelfde lading, maar wordt minder vaak gekozen. Deze term spreekt kennelijk minder tot de verbeelding.

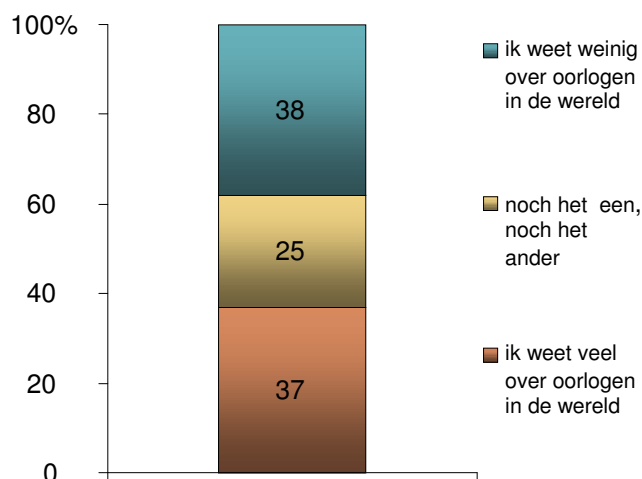
6 Kennis over oorlog en conflicten

In dit hoofdstuk gaan we in op de kennis die men heeft over oorlogen en conflicten uit het heden en verleden. Hoe schatten Nederlanders hun kennisniveau over de thema's oorlog en vrijheid wereldwijd in? Deze vraag staat centraal in de eerste paragraaf. In de daarop volgende paragrafen wordt het veronderstelde kennisniveau getoetst.

6.1 Beperkte kennis kan mensen weerhouden mee te doen aan het debat

Hoe schatten Nederlanders hun eigen kennisniveau in? Uit paragraaf 4.2 bleek dat iets meer dan een derde van de Nederlanders zegt veel te weten over de mate waarin mensen elders in de wereld in vrijheid leven. Hetzelfde geldt voor de kennis over oorlogen in de wereld. Deze kennis is bij 65-plussers het grootst: 42% procent geeft aan veel over oorlogen te weten. De veronderstelde kennis bij jongeren is redelijk groot: van de 13- tot en met 17-jarigen geeft 28% aan veel over deze zaken te weten. De kennis bij de 18- tot en met 24-jarigen is matig: hier zegt 23% veel over deze zaken te weten.

26 | Kennis over oorlog en leven in vrijheid (n=414)

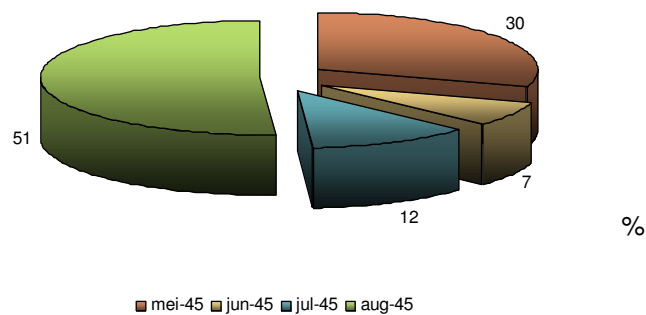
De groep jongeren die aangeeft weinig kennis te hebben over oorlogen in de wereld is ongeveer even groot als de groep die aangeeft hier veel kennis over te hebben. Bij 13- tot en met 17-jarigen is dat 28%, bij de 18- tot en met 24-jarigen is dat een kwart. Ook 23% van de lager opgeleiden geeft aan weinig te weten van oorlogen wereldwijd. Dat deze groepen onderkennen weinig kennis te hebben van oorlogen, kan betekenen dat deze groepen ook open(er) staan voor informatie over dit onderwerp. Het is mogelijk dat deze groepen zich vanwege hun beperkte kennis niet goed in staat achten om aan het debat over de vrijheid deel te nemen. Het stimu-

leren van kennis bij deze specifieke groepen zou kunnen resulteren in een grotere deelname aan het debat.

6.2 Kennis over het einde van de Tweede Wereldoorlog

Ook is gevraagd naar de kennis van Nederlanders over het einde van de Tweede Wereldoorlog wereldwijd. Uit het draagvlakonderzoek van vorig jaar bleek dat Nederlanders hun kennis over de Tweede Wereldoorlog over het algemeen laag inschatten. Dit jaar is één vraag gesteld om de kennis over de Tweede Wereldoorlog te toetsen.

27 | Wanneer werd de Tweede Wereldoorlog wereldwijd beëindigd?(n=975)

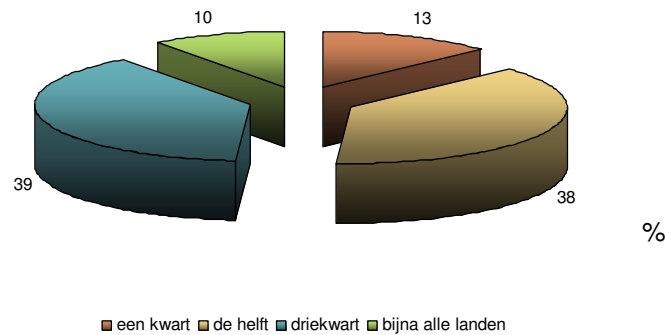

Met de capitulatie van Japan op 15 augustus 1945 kwam er een einde aan de gevechtshandelingen en daarmee de Tweede Wereldoorlog. Meer dan de helft geeft correct aan dat de oorlog afgelopen was in augustus 1945. 65-plussers (64%) en hoger opgeleiden (59%) geven het vaakst het goede antwoord.

6.3 Kennis over oorlog en conflicten

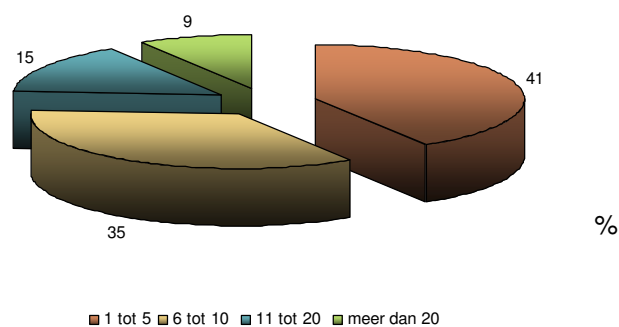
Op 10 december 1948 werden de basisrechten van mensen wereldwijd vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Slechts 10% van de Nederlanders weet dat 192 landen de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens inmiddels hebben ondertekend. Deze kennis is bij 65-plussers (15%) wat vaker aanwezig dan bij de andere leeftijdsgroepen. Het grootste deel van de Nederlanders onderschat het aantal landen dat de verklaring heeft ondertekend: 77% denkt dat het om een kwart tot de helft van alle landen gaat.

28 | Hoeveel van de 193 landen in de wereld hebben de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens ondertekend? (n=975)

Op dit moment zijn Nederlandse militairen betrokken bij 9 vredesoperaties van de VN, EU of NAVO. 35% van de Nederlanders schat dat aantal goed in. 41% onderschat het aantal vredesmissies waarbij Nederlanders betrokken zijn. In 2008 schatte 15% van de Nederlanders het aantal vredesoperaties goed in, in 2009 was dat 17%. Wellicht heeft de ruime media-aandacht voor de vredesmissie in Afghanistan bijgedragen aan de toegenomen kennis over vredesmissies. Het verschil in uitkomsten kan echter ook te maken hebben met de vraagstelling, die ten opzichte van eerdere jaren is veranderd.²

29 | Bij hoeveel vredesmissies van de VN, EU en de NAVO zijn op dit moment Nederlandse militairen ingezet, schat u? (n=975)

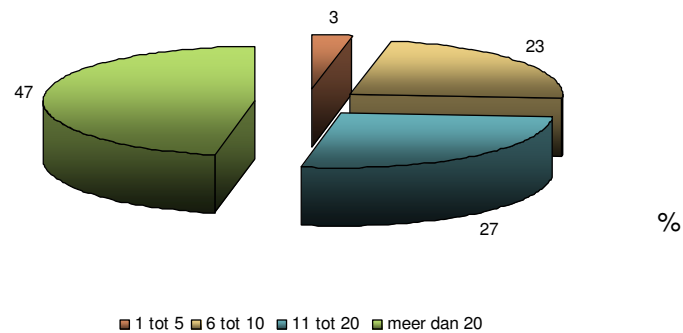

Hoe staat het met de kennis over oorlogen en conflicten in het heden? Evenals in voorgaande jaren hebben we gevraagd een schatting te maken van het aantal gewapende conflicten in de wereld, zowel binnen landen als tussen landen. In de Conflictbarometer 2009 komt het Heidelberger Instituut für Konfliktforschung tot een totaal van 31 gewapende conflicten in de wereld. Dit is een daling van 8 conflicten ten opzichte van de barometer van 2008.

² De verdeling van categorieën was in 2008 en 2009: 0 t/m 2, 3 t/m 5, 6 t/m 10, meer dan 10 missies.

30 | Hoeveel gewapende conflicten zijn er op dit moment in de wereld, schat u? (n=975)

Bijna de helft van de Nederlanders schat goed in dat er meer dan 20 gewapende conflicten in de wereld zijn. In 2008 en 2009 schatte slechts 13% van de Nederlanders het aantal gewapende conflicten goed in. Hierbij moet worden aangetekend dat de verdeling in aantallen conflicten toen anders was.³ De grote media-aandacht voor de vredesmissie in Afghanistan dit jaar kan echter ook hebben bijgedragen aan deze toegenomen kennis.

Resumerend kan gezegd worden dat het kennisniveau van de Nederlanders over huidige conflicten en oorlogen redelijk hoog is. Zo weet een derde dat Nederlandse militairen momenteel bij 9 vredesmissies zijn betrokken. De helft van de Nederlanders weet dat er meer dan 20 gewapende conflicten in de wereld zijn. Een even zo groot deel weet wanneer de Tweede Wereldoorlog wereldwijd eindigde.

³ De verdeling in categorieën van het aantal gewapende conflicten was in 2009 en 2008 anders. De verdeling was: 0 t/m 10, 11 t/m 25, 26 t/m 50, meer dan 50 conflicten.

Bijlagen

Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording

Kwalitatief onderzoek

Om het thema vrijheid te verkennen zijn twee groepsgesprekken met burgers georganiseerd. Beide gesprekken zijn in Amersfoort gevoerd. Elke groep bestond uit 8 deelnemers. De groepsdiscussies hebben op 21 september 2009 plaatsgevonden.

Er is één discussie gevoerd met jongeren (t/m 30 jaar) en één discussie met personen van 31 jaar en ouder. Binnen de groepen is gestreefd naar een gelijke verdeling mannen en vrouwen, en te zorgen voor spreiding naar leeftijd (binnen de groep jongeren en ouderen). De opleiding van de deelnemers was overwegend op MBO niveau.

De groepsdiscussies zijn gevoerd aan de hand van een gesprekspuntenlijst. Met de gesprekken kon vanuit een aparte ruimte worden meegekeken. De respondenten ontvingen een incentive als vergoeding voor hun deelname.

Kwantitatief onderzoek

Vragenlijst

Veldkamp heeft conceptvragenlijsten opgesteld die, na beoordeling door het Nationaal Comité 4 en 5 mei, definitief zijn gemaakt en zijn geprogrammeerd door Veldkamp. De invulduur van de vragenlijst bedroeg gemiddeld 9 minuten in de eerste meting en 17 minuten tijdens de tweede meting. Om de vraagduur te beperken, zijn bepaalde vragen aan een random selectie van 50% van de ondervraagden gesteld. De gehanteerde vragenlijst is als bijlage bij dit rapport opgenomen.

Instrument

Voor de gegevensverzameling is gebruik gemaakt van de steekproefbron TNS NIPObase. Dit is een database van huishoudens die zich bereid hebben verklaard met enige regelmaat aan enquêtes van Veldkamp en TNS NIPO deel te nemen. Deze steekproefbron bevat circa 120.000 personen van 18 jaar en ouder. Deze personen beschikken allemaal over een internetaansluiting, aangezien het invullen van de vragenlijsten via internet plaatsvindt. Er zijn dus geen personen zonder internetaansluiting in de database vertegenwoordigd. De werving voor het panel geschiedt grotendeels via traditionele onderzoeksinstrumenten. Bij de diverse mondelinge en telefonische omnibussen van Veldkamp en TNS NIPO wordt de bereidheid voor deelname aan het panel getoetst. Bij al deze onderzoeken is sprake van random sampling: iedere groep uit de samenleving heeft in principe een even grote kans om in de steekproef te komen. Het is niet mogelijk voor Nederlanders om zichzelf bij TNS NIPObase aan te melden.

Benaderingswijze

De ondervraagden ontvingen een uitnodiging per e-mail voor deelname aan het onderzoek. Het onderzoek werd hierbij aangekondigd als een onderzoek naar 'een maatschappelijk onderwerp'.

De vragenlijst is online afgenomen. In het begin van de vragenlijst is uitgelegd dat het Nationaal Comité 4 en 5 mei de opdrachtgever van dit onderzoek is.

Steekproef

Er is per meting uitgegaan van het ondervragen van 900 Nederlanders van 13 jaar en ouder voor zes leeftijdscategorieën met eenzelfde aantal waarnemingen (150 per categorie). Dat betekent dat de jongste leeftijdscategorieën sterk zijn oververtegenwoordigd (13-17 jaar en 18-24 jaar). Hierdoor is het mogelijk om per onderscheiden leeftijdscategorie uitspraken te doen. Daarnaast is er gestratificeerd op etniciteit, om ervoor te zorgen dat er voldoende niet-westerse allochtonen in de steekproef vertegenwoordigd zouden zijn.

Voor beide metingen is een steekproef uit TNS NIPObase getrokken van $n=1.250$ personen. Het veldwerk is uitgevoerd van 28 oktober tot en met 1 november 2009 (meting 1) en van 2 maart tot 8 maart (meting 2). Van de benaderden hebben $n=883$ deelgenomen aan de eerste meting (70% respons) en $n=975$ aan de tweede meting (78%). De netto steekproef is op een aantal kenmerken (sekse, leeftijd, opleidingsniveau, grootte huishouden, regio, stedelijkheidsgraad en etniciteit) vergeleken met landelijke cijfers (volgens de Gouden Standaard) en waar nodig herwogen. Het resultaat is dat we kunnen spreken van een representatieve steekproef op deze achtergrondkenmerken.